

Titel: Emil Boesen

Citation: "Emil Boesen", i *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K28*, udg. af Niels Jørgen Cappelørn; Joakim Garff; Johnny Kondrup; Tonny Aagaard Olesen; Steen Tullberg, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 2012 . Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-b79-kom-root.pdf> (tilgået 29. april 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K28

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. [Læs CC0-erklæringen](#)

◀ **Emil** : Emil Ferdinand Boesen (1812-81), da. præst; immatrikuleredes 1829 i Københavns Universitet, april 1834 cand.theol., derefter lærer ved det v. Westenske Institut og på vanførehjemmet J.P. Langgaards orthopædiske Institut på Store Tuborg N for København, hvor han også hver anden søn- og helligdag holdt gudstjeneste for de fysisk handicappede piger og unge kvinder ml. 13 og 20 år; vedblev at studere filosofi, filologi og kirkehistorie, især oldkirkens historie, og planlagde en kirkehistorisk afhandling om skriftemålet; fra 1849 residerende kapellan og fra 1861 sognepræst i Horsens (186,17) og fra 1863 sognepræst og stiftsprovst ved domkirken i Aarhus i Østjylland. Jf. *Stamtavle over Slægten Boesen*, udarbejdet af Th. Hauch-Fausbøll, Kbh. 1931, s. 32. Venskabet med SK gik tilbage til barndommen, hvor der gennem tilslutning til det hernhuttiske Societet i København var en nær forbindelse ml. familien Boesen i Stormgade og familien Kierkegaard på Nytorv.

I trykt udgave: Bind 28 side 141 linje 3

◀ **mit Arrarat ... kan jeg nu forlade min Ark** : hentyder til beretningen om syndflodens ophør i 1 Mos 8,6-19. Her fortælles det, at fyrre dage efter, at arken var stødt på grund på Ararats bjerg, åbnede Moses lugen i arken og sendte en ravn ud, som fløj frem og tilbage, indtil vandet var tørret bort fra jorden. Derpå sendte han en due ud, men da den ikke fandt et sted, hvor den kunne sætte sig, fordi der endnu var vand over hele jorden, vendte den tilbage. Noa ventede så i syv dage og sendte duen ud igen, og ved aftenstid vendte den tilbage med et frisk olivenblad i næbbet; da var Noa klar over, at vandet var forsvundet fra jorden. Efter yderligere syv dage sendte han atter duen ud, og den vendte ikke tilbage. Derpå bød Gud Noa at gå ud af arken sammen med sin familie og alle de dyr, Gud havde påbudt ham at tage med; og det gjorde Noa.

I trykt udgave: Bind 28 side 141 linje 7

◀ **Gilleleie** : Gilleleje, fiskerleje i Nordøstsjælland beliggende ud til Kattegat Ø for Gilbjerg hoved og 23 km NV for Helsingør; havde i midten af 1830'erne små 100 beboelser og o. 450 indbyggere. SK opholdt sig i Nordsjælland fra den 17. juni til weekenden den 22.-23. aug. 1835; under opholdet boede han på Gilleleje Kro. Se journalen AA:1-12, i SKS 17, 7-30.

I trykt udgave: Bind 28 side 141 linje 10

◀ **Stalbroder** : el. staldbroder, person, der står i nært venskabsforhold til en, ven, kammerat.

I trykt udgave: Bind 28 side 141 linje 11

◀ **krympet Dig** : våndet, kviet dig.

I trykt udgave: Bind 28 side 141 linje 12

◀ **som Atlas at bære paa den Verden** : I den gr. mytologi er Atlas opr. en kæmpe, som bærer himmelhvælvet. If. Hesiod er han søn af titanen Japetos og Okeanos' datter Klymene og blev som straf for sin deltagelse i titanernes kamp mod guderne anbragt langt ude mod vest, hvor han bar himlen, ofte fremstillet som en kugle, på nakken og skuldrene. Se fx *Paul Fr. A. Nitsch neues mythologisches Wörterbuch*, 2. udg. ved Fr. G. Klopfer, bd. 1-2, Leipzig og Sorau 1821 [1793], ktl. 1944-1945 (forkortet *Nitsch neues mythologisches Wörterbuch*); bd. 1, s. 347-351.

I trykt udgave: Bind 28 side 141 linje 13

◀ **en Hercules narrede mig til at paatage mig** : hentyder til myten om Atlas' døtre hesperidernes guldæbler, hvor det fortælles, at da Herakles (på lat. Hercules) som et af sine arbejder skulle stjæle disse æbler fra hesperidernes have, der bevogtedes af en kæmpemæssig drage, tilbød Atlas at gøre det for ham, hvis han til gengæld ville holde himmelhvælvet for Atlas imens (141,13). Det gik Herakles ind på, og Atlas plukkede æblerne. Imidlertid blev Atlas så begejstret for den nyvundne frihed, at han selv ville bringe æblerne til Eurysteus og dermed slippe for sit tunge og ensomme hverv med at bære himmelhvælvet. Også det gik Herakles ind på - men kun tilsyneladende. Herakles bad nemlig Atlas om at holde himlen et sidste øjeblik, mens han selv kunne lægge en pude over sine skuldre. Da Atlas gjorde det, stak Herakles af med æblerne. Se fx *Nitsch neues mythologisches Wörterbuch* (141,13) bd. 1, s. 829-832, se også s. 348 og s. 862f. - **Hercules**: lat. form af Herakles, i gr. mytologi søn af Zeus og Amfitryons hustru, Alkmene, og således en heros, dvs. halvt gud og halvt menneske, men siden optaget blandt guderne.

I trykt udgave: Bind 28 side 141 linje 14

◀ **συζυγε** : gr., vokativ af σύζυγος (sýzygos), (rejse)fælle, medarbejder, kammerat, ven. Ordet anvendes i vokativ i Fil 4,3: »σύζυγε γνήσιε« (»min retsindige Medbroder« (NT-1819)), i *Novum Testamentum graece*, udg. af G.C. Knapp, bd. 1-2, 4. udg., Halle 1829 [1797], ktl. 14-15 (forkortet *Novum Testamentum graece*).

I trykt udgave: Bind 28 side 141 linje 16

◀ **Kobberskillinger** : skillinger el. småmønter af kobber, kobbermønter.

I trykt udgave: Bind 28 side 141 linje 18

◀ **ligeoverfor Verden** : i forhold til.

I trykt udgave: Bind 28 side 141 linje 19

◀ **paa et Kobberstykke ... et Mskhoved ... en Dands af Gnomer og Elverpiger** : sigter formentlig til stikket, tavle XXX, »Elfen, tanzend im Mondenschein« (»Elverdans i måneskin«) i tillægget, *W. Vollmer's Mythologie. Abbildungen*, til *W. Vollmer Vollständiges Wörterbuch der Mythologie aller Nationen*, Stuttgart 1836, ktl. 1942-1943. Se illustration 5.

5. »Elfen, tanzend im Mondenschein« (141,21).Tavle XXX i tillægget, *W. Vollmer's Mythologie. Abbildungen*

I trykt udgave: Bind 28 side 141 linje 21

◀ **Tal, høit »at jeg kan see Dig«** : hentyder til det lat. udtryk »loquere ut videam te« (»tal, så jeg kan se dig«), der af Erasmus af Rotterdam tillægges Sokrates, som skal have sagt det til en ung mand. If. anekdoten havde den unge mands slave introduceret ham til Sokrates og fortalt, at den unge mands velhavende far havde sendt ham for at iagttage hans klogskab, jf. *Apophthegmata* 3, 70.

I trykt udgave: Bind 28 side 141 linje 24

◀ **Petitioner** : bønsskrifter, adresser, andragender.

I trykt udgave: Bind 28 side 141 linje 25

◀ komme (...) **tilhænde**: i hænde.

I trykt udgave: Bind 28 side 141 linje 29

◀ **Paulus siger ... ikke med Pen og Blæk men ... i Hjertet (cfr. 2 Cor: 3, 2.)** : jf. 2 Kor 3,2-3, hvor Paulus til korintherne skriver: »I ere vort Brev, indskrevet i vore Hierter, som kiendes og læses af alle Mennesker, i det I aabenbart sees at være Christi Brev, besørget af os, skrevet ikke med Blæk, men med den levende Guds Aand, ikke i Steen-Tavler, men i Hiertets Kiød-Tavler« (NT-1819).

I trykt udgave: Bind 28 side 142 linje 1

◀ **exacerberatio** : el. exacerbatio, lat., forbitrelse, fortørnelse, ophidselse.

I trykt udgave: Bind 28 side 142 linje 4

◀ **Somnambüle** : af fr., søvngænger, en person, der kan henfalde el. sætte sig i en hypnotisk tilstand, en person, der befinder sig i trance og i denne tilstand mener at kunne opfatte ellers usanselige ting el. fænomener.

I trykt udgave: Bind 28 side 142 linje 4

◀ **emolities cerebri** : egl. emollitio cerebri, lat., hjerneblødhed (hjernelidelse ved forstyrrelse i blodkredsløbet, der gør dele af hjernevævet til en blød masse), åndssvækkelse, sløvhed o.l.

I trykt udgave: Bind 28 side 142 linje 5

◀ **Omsætninger** : omdannelser, forvandlinger.

I trykt udgave: Bind 28 side 142 linje 7

◀ **Fiskus** : el. fiscus, lat., (penge)kurv, (penge)kasse, især om kongens el. statens kasse.

I trykt udgave: Bind 28 side 142 linje 8

◀ **eminus** : lat., på afstand, langt borte fra (ofte i militært sprog).

I trykt udgave: Bind 28 side 142 linje 16

◀ **»Jeg har Dig seet ... Jeg deler tro Din Kummer og Din Nød,«** : frit citat fra omkvædet i en seks strofer lang anonym vise »Bertrands Afskedskvad« el. »Bertrands Afskedssang«, formentlig af fr. oprindelse. Første strofe lyder: »Dig elskte Frankrig! mit Farvel jeg byder, / Farvel, o du, mit elskte Fødeland! / Mig Æren kalder og dens Bud jeg lyder, / Ei længer i dit Skjød jeg dvæle kan. / Napoleon! din Stjerne monne dale, / O! større Helt var ei paa Jorden fød; / Jeg stod hos Dig i gyldne Keisersale, / Jeg deler troe Din Kummer og Din Nød. / Jeg stod hos Dig i gyldne Keisersale, / Jeg deler tro Din Kummer og Din Nød.« Her citeret efter *General Bertrands Afskedsqvad til Frankrig. Romance for Pianoforte eller Guitarre*, udg. hos C.C. Lose, Kbh. [u.å.]. Se også *Visebog for Hvermand*, samlede af Jul. Strandberg, bd. 2, 2. opl., Kbh. 1867 [1862]; bd. 2, s. 44f. Den fr. general H.G. Bertrand (1793-1844), der siden 1805 fulgte Napoleon på alle hans felttog, fulgte også den degraderede kejser Napolen, da han i 1815 blev sendt i fangenskab på øen St. Helena, hvor han trofast tjente Napoleon indtil dennes død i 1821. »Bertrands Afskedskvad« forherliger denne trofasthed over for den styrtede kejser. Visen var meget populær i 1830'erne og i øvrigt mange år efter, se fx Anton Nielsen *Landsbyliv i Trediverne*, Kbh. 1894, s. 47f.

I trykt udgave: Bind 28 side 142 linje 19

◀ **συζυγος** : 141,16.

I trykt udgave: Bind 28 side 142 linje 22

◀ **ἑτεροζυγων ἀπιστοις** : gr. (heterozygōn apístois), en, der drager i samme åg som de vantro, dvs. gør

fælles sag med de vantro, frit citat fra 2 Kor 6,14, hvor Paulus skriver: »Μὴ γίνεσθε ἑτεροζυγοῦντες ἀπίστοις« (»Drager ikke i ulige Aag med de Vantroel!« (NT-1819)), i *Novum Testamentum graece* (141,16).

I trykt udgave: Bind 28 side 142 linje 23

◀ **afsat Fyrste i strængere Forstand siges at være »uden Land«** : hentyder formentlig til den da. konge Christoffer II (1276-1332, regent fra 1320), der fik tilnavnet »Kongen uden Land«, el. til den eng. konge Johan uden Land (John Lackland (1167-1216, regent fra 1199)), under hvis regering landet led en række tilbageslag, bl.a. lensunderkastelse under paven i 1213.

I trykt udgave: Bind 28 side 142 linje 24

◀ **paa 25 Aar** : SK fyldte 25 år den 5. maj 1838.

I trykt udgave: Bind 28 side 142 linje 25

◀ **homme de lettres** : lærd, videnskabsmand.

I trykt udgave: Bind 28 side 142 linje 31

◀ **læser til en Embedsexamen** : SK begyndte at læse til eksamen (den teologiske embedsexamen) i aug.-sept. 1838, se fx Not15:4, i SKS 19, 433,10, se også sidste del af journalen DD, i SKS 17, 259-278, og størstedelen af journalen EE, i SKS 18, 7-63, der reflekterer SKs eksamenslæsning.

I trykt udgave: Bind 28 side 142 linje 31

◀ **quia absurdum est** : lat., fordi det er absurd (fornuftsstridigt, forrykt).

I trykt udgave: Bind 28 side 142 linje 32

◀ **Hoffmanns Wercke** : sml. *E.T.A. Hoffmann's ausgewählte Schriften* bd. 1-10, Berlin 1827-28, ktl. 1712-1716. – **Hoffmanns**: Ernst Theodor Amadeus Hoffmann (1776-1822), ty. forf., udgiver, jurist og musiker.

I trykt udgave: Bind 28 side 142 linje 34

◀ **med mig herud** : Hvor 'herud' er, har ikke ladet sig identificere.

I trykt udgave: Bind 28 side 142 linje 34

◀ **slaaet (...) over i sin Modsætning** : spiller på det hegelianske udtryk, der i den spekulative logik angiver, hvorledes begrebet if. fornuftens dialektiske natur med nødvendighed 'slår om' el. 'slår over' i sin modsætning, hvorved sandheden fremstår i en højere enhed, der 'opbevarer' såvel forskelligheden som ligheden ml. begrebet og dets modsætning. Se fx den ty. filosof G.W.F. Hegels *Encyclopädie der philosophischen Wissenschaften im Grundrisse*, udg. af L. v. Henning, C.L. Michelet og L. Boumann, bd. 1-3, Berlin 1840-45 [1817], ktl. 561-563; bd. 1 *Die Logik*, § 82 »Zusatz« og § 133, i *Georg Wilhelm Friedrich Hegel's Werke. Vollständige Ausgabe* bd. 1-18, Berlin 1832-45; bd. 6, s. 160 og s. 264 (jub. bd. 8 *System der Philosophie. Erster Theil. Die Logik*, s. 198 og s. 301f.).

I trykt udgave: Bind 28 side 143 linje 1

◀ **Sorg efter Verden** : sorg, dvs. bedrøvelse, if. verden, i verdens forstand; sml. tankegangen i 2 Kor 7,9-10, hvor Paulus til korintherne skriver, at han er glad, »fordi I blev bedrøvede til omvendelse. Jeres bedrøvelse var nemlig efter Guds vilje, så I altså ikke har lidt skade af os. For bedrøvelse efter Guds vilje virker omvendelse til frelse, som ikke fortrydes, men bedrøvelse i verdens forstand virker død«.

I trykt udgave: Bind 28 side 143 linje 2

◀ **hele Verden sad paa Bloksbjerg** : formentlig i betydningen: hele verden var pokker i vold. – If. folkelig overtro var 'Bloksbjerg' el. 'Blocksberg' det sted, hvor heksene, troldene og de onde ånder samledes Valborgsnat (Valpurgisnat, dvs. natten til 1. maj) for at feste. Navnet 'Bloksbjerg' henviser til Brocken, det højeste bjerg i Harzen; det har også været brugt om andre bjerge i Tyskland, Ungarn og Sverige.

I trykt udgave: Bind 28 side 143 linje 4

◀ **det rette Punkt ... rokke Verden (...) det archimediske Punkt** : sigter til den gr. matematiker, fysiker og opfinder Arkimedes (o. 287-212 f.Kr.) fra Syrakus på Sicilien, der tillægges udsagnet: »Giv mig et sted at stå, og jeg skal bevæge jorden.« Jf. Marcellus-biografien, kap. 14, 7, i den gr. forf. Plutarks sammenlignende biografier *Vitae parallelae* (lat., De parallelle Liv), hvor det om Arkimedes' faste overbevisning om de geometriske loves mekaniske anvendelighed fortælles, at han hævdede, »at man med en given Kraft var i

Stand til at kunne bevæge enhversomhelst given Byrde, ja skal endog, i overdreven Tillid til sit Bevises Styrke, have paastaet at kunne bevæge selve vor Jord, saafremt han imidlertid kunde have en anden Jord at træde over paa«, *Plutark's Levnetsbeskrivelser*, overs. af S. Tetens, bd. 1-4, Kbh. 1800-11, ktl. 1197-1200; bd. 3, 1804, s. 272.

I trykt udgave: Bind 28 side 143 linje 8

◀ **Det jeg behøver er en Stemme ... Sympathiens viscera rystede** : sml. følgende passage i en af diapsalmerne i første del af *Enten - Eller* (1843): »Det, jeg behøver, er en Stemme gennemtrængende som et Lynceus-Blik, forfærdende som Giganternes Suk, udholdende som en Naturlyd, spottende som et riimfrostigt Vindpust, ondskafuldt som Echos hjerteløse Haanen, af Omfang fra den dybeste Bas til de mest smeltende Brysttoner, modeleret fra en hellig-sagte Hvidsken til Raseriets Energi. Det er det jeg behøver for at faae Luft, for at faae udtalt, hvad der ligger mig paa Sinde, for at faae baade Vredens og Sympathiens Indvolde rystede.« SKS 2, 32,17-24. – **Lynceus Blik**: den gr. sagnfigur Lynkeus var berømt for sit skarpe, alt gennemskuende blik. Se fx *Nitsch neues mythologisches Wörterbuch* (141,13) bd. 2, s. 177. – **Giganternes Suk**: I gr. mytologi er giganterne de kæmpevæsner, som Gaia ('jord') fødte af blodet fra den kastrerede Uranos ('himmel'). I kampen mod de olympiske guder blev giganterne besejret; nogle blev indespærret i vulkaner, andre blev begravet under øer og bjerge, hvorfra de udspyede ild. Se fx *Nitsch neues mythologisches Wörterbuch* (141,13) bd. 1, s. 751. – **en Naturlyd ... fra den dybeste Bas til ... smeltende Brysttoner**: hentyder formentlig til det naturfænomen, som den ty. naturfilosof og mystiker G.H. Schubert omtaler i sin bog *Die Symbolik des Traumes*, 2. udg., Bamberg 1821 [1814], ktl. 776, s. 38: »In der That, die Natur scheint ganz mit unserm versteckten Poeten einverstanden, und gemeinschaftlich mit ihm über unsere elende Lust und lustiges Elend zu spotten, wenn sie bald aus Gräbern uns anlacht, bald an Hochzeitbetten ihre Trauerklagen hören lässt, und auf diese Weise Klage mit Lust, Fröhlichkeit mit Trauer wunderbar paart, gleich jener Naturstimme, der Luftmusik auf Ceilon [nuv. Sri Lanka], welche im Tone einer tiefklagenden, herzzerschneidenden Stimme, furchtbar lustige Menuetten singt.« – **Brysttoner**: toner med resonans fra brystkassen; kraftige, fyldige toner. – **hellig-sagte Hvidsken**: allusion til 1 Kong 19,11-12 om profeten Elias på Guds bjerg Horeb, hvor Gud Herren lovede Elias at gå forbi. Forud for Herren kom en voldsom storm, derpå et jordskælv efterfulgt af en ild, men Herren var hverken i stormen, i jordskælvet eller i ilden. Endelig lød der en sagte susen (»en stille sagte Lyd«, GT-1740), og Elias trådte frem med tilhyllet ansigt, og Herren talte til ham. – **viscera**: lat., indvolde.

I trykt udgave: Bind 28 side 143 linje 10

◀ **»en Kirke i det Fjerne staaer«** : citat fra tableauet »En gammel Mand med en Perspektivkasse« i »Sanct Hansaften-Spil« i Adam Oehlenschläger (på titelbladet: Adam Øhlenslæger) *Digte*, Kbh. 1803, hvor det bl.a. hedder: »Ak Tiden kommer, Tiden gaaer. / En Kirke i det Fjerne staaer. / Ved Altret er en Marmelsteen, / den ruger paa de Elsktes Been. / Seer kun hvor langsomt, sørgelig, / den trætte Vandrer nærmer sig, / mens Solen bag den røde Muur / gaaer ned i hellige Natur«, s. 280. De to første verslinjer citerer SK også i sin dedikation til Emil Boesen i *Af en endnu Levendes Papirer* (1838), se Dedikation 1, i SKS 28, 493,2-4.

I trykt udgave: Bind 28 side 143 linje 17

◀ **d. 17 Juli** : se tekstrededgørelsen, s. 226.

I trykt udgave: Bind 28 side 143 linje 24

◀ **E: Sk** : efterskrift.

I trykt udgave: Bind 28 side 143 linje 26

◀ **vice a vice** : Udtrykket har ikke ladet sig identificere. Måske er der tænkt på udtrykket vis-à-vis, fr., den ene over for den anden, ansigt til ansigt.

I trykt udgave: Bind 28 side 143 linje 32

◀ **Emil** : SKs nære ven Emil Boesen (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 144 linje 2

◀ **Til Berlin er jeg da ankommen** : SK rejste til Berlin den 25. okt. 1841 og returnerede til København den 6. marts 1842; jf. notesbog 8, især Not8:2, i SKS 19, 225, med kommentarer. – **Berlin**: hoved- og kgl. residensstad i den preussiske stat, beliggende i provinsen Brandenburg, o. 350.000 civile indbyggere (ca. tre gange så mange som København).

I trykt udgave: Bind 28 side 144 linje 3

◀ **et Brev til Peter ... skrevet meget hurtigt ... afsendt noget sildigt** : sigter formentlig til det brev fra

SK til sin ældre bror Peter Christian Kierkegaard (1805-88), som denne modtog den 4. nov. 1841, se fortegnelsen over modtagne og afsendte breve i 1841 i P.C. Kierkegaards dagbog for perioden 26. juli 1830 til aug. 1850 (NKS 2656 4°, I, bagfra), s. 117. If. denne fortegnelse modtog P.C. Kierkegaard også et brev fra SK den 10. nov. 1841, mens han skrev til SK den 14. nov. 1841. Om P.C. Kierkegaard, se den biografiske kommentar til Brev 1, i SKS 28, 11,22.

I trykt udgave: Bind 28 side 144 linje 4

◀ **Produktivitæts-Obstruktion**: spærring, forstoppelse.

I trykt udgave: Bind 28 side 144 linje 8

◀ **nisus** : lat., trykken imod, indre pres.

I trykt udgave: Bind 28 side 144 linje 9

◀ **sagt om hiin Keiser vultus erat nitentis** : frit citat fra 8. bog, kap. 20, i den rom. historiker Gaius Tranquillus Suetonius' biografi over den rom. kejser Titus Flavius Vespasianus (kejser 69-79 e.Kr.) i *De vita Caesarum* (lat., Om kejsernes liv), hvor det om Vespasians udseende hedder: »vultu veluti nitentis« (lat., »et ansigtsudtryk som en, der presser«), jf. *C. Suetonii Tranquilli duodecim cæsares et minora quæ supersunt opera Baumgartenii-Crusii commentario excursibus Ernestii et annotationibus variorum novisque illustravit Car. Benedict. Hase* [C. Sueton Tranquillus' De tolv Kejsere og mindre værker, som er overleveret, med Baumgarten-Crusius' kommentarer, inklusive Ernestis drøftelser og bemærkninger samt forskellige nye suppleret af Carl Benedikt Hase], bd. 2, Paris 1828, s. 354. Udtrykket gengives således i *Caji Svetonii Tranquilli Tolv første Romerske Keiseres Levnetsbeskrivelse*, overs. af J. Baden, bd. 1-2, Kbh. 1802-03, ktl. 1281; bd. 2, s. 211: »havde en Mine som den der har haardt Liv«. – **vultus erat nitentis**: lat., han havde et ansigtsudtryk som en, der presser.

I trykt udgave: Bind 28 side 144 linje 10

◀ **en Time hos Marheinecke** : Under sit ophold i Berlin fulgte SK forelæsninger over »Die Christliche Dogmatik, mit Rücksicht auf Daubs System« (se hans fyldige notater i Not9:1 og Not10:8-9, i SKS 19, 249-277 og 288-301) af Philip(p) Konrad Marheineke (1780-1846), ty. evangelisk teolog; fra 1805 prof. i Erlangen, fra 1807 i Heidelberg og fra 1811 i Berlin. Jf. »Verzeichniss der Vorlesungen, welche an der Friedrich-Wilhelms-Universität zu Berlin im Winterhalbenjahre 1841-42 vom 11. October an gehalten« (Universitetsarkivet) (forkortet »Verzeichniss der Vorlesungen im Winterhalbenjahre 1841-42«).

I trykt udgave: Bind 28 side 144 linje 12

◀ **det, man er vant til at see trykt** : hentyder formentlig til Ph. Marheinekes *Die Grundlehren der christlichen Dogmatik als Wissenschaft*, Berlin 1827, ktl. 644.

I trykt udgave: Bind 28 side 144 linje 14

◀ **Schelling er endnu ikke begyndt** : Friedrich Wilhelm Joseph Schelling (1775-1854), ty. filosof; studerede filosofi og teologi sammen med den ty. filosof G.W.F Hegel i Tübingen; fra 1798 ekstraordinær prof. i Jena, fra 1803 prof. i Würzburg, fra 1806 medlem af det bayerske Videnskabernes Akademi og generalsekretær i Akademiet for de bildende Kunster i München, herefter marginaliseret af Hegel, holdt 1820-26 forelæsninger i Erlangen som honorær prof., men blev fra 1827 prof. i München, hvor han nogle år senere blev gehejmeråd (Geheimrath) og præsident for Videnskabernes Akademi. Derfra blev han i 1840 kaldet til prof. i filosofi ved universitetet i Berlin, hvor han den 15. nov. 1841 indledte sine tiltrædelsesforelæsninger over »Philosophie der Offenbarung«, jf. indledningen til notesbog 11, i SKS K19, 421-433. SK fulgte disse forelæsninger fra den 15. nov. 1841 og tog fyldige notater fra dem frem til den 4. feb. 1842, se notesbog 11, i SKS 19,305-367.

I trykt udgave: Bind 28 side 144 linje 15

◀ **den, hvis Navn jeg ikke vil nævne** : sigter til Regine Olsen (1822-1904), med hvem SK var forlovet fra den 10. sept. 1840 til det endelige brud den 12. okt. 1841.

I trykt udgave: Bind 28 side 144 linje 16

◀ **Prof Sibbern** : Frederik Christian Sibbern (1785-1872), da. filosof og forf.; 1810 cand.jur., 1811 dr.phil. på en retsfilosofisk afhandling, fra 1813 ekstraordinær og fra 1829 ordinær prof. i filosofi og assessor i konsistoriet ved Københavns Universitet, var i 1830'erne en af SKs lærere.

I trykt udgave: Bind 28 side 144 linje 22

◀ **Peter** : SKs ældre bror Peter Christian Kierkegaard (144,4).

I trykt udgave: Bind 28 side 144 linje 25

◀ **Sibb.** : Sibbern (144,22).

I trykt udgave: Bind 28 side 144 linje 26

◀ **Formodl. har Sibb. talt med Familien** : Oplysningen om F.C. Sibberns formodede samtale med Regine Olsens familie, er ikke verificeret. I *EP I-II*, s. LIII, kan H.P. Barfod citere Sibbern for følgende udtalelse: »Om S. K.s Forlovelse kunde jeg fortælle, hvad maaskee kun meget Faa vide foruden mig. Men det for mig Betydningsfuldeste tør jeg ei betroe Papiret.« – **Familien**: Regine Olsens forældre, Regina Frederikke, f. Malling, og Terkild Olsen, chef for Hoved- og Kontrabogholderkontoret under Finansdepartementet; og if. folketællingen feb. 1840 (Strand kvarter) Regine Olsens ældre, hjemmeboende, ugifte søskende: Maria Dorothea Frederike Olsen (31 år), Olivia Christiane Olsen (29 år), Oluf Christian Olsen (26 år), Jonas Christian Olsen (24 år) og Cornelia Olsen (23 år). Familien boede i Nybørs matrikelnr. 66, 1. sal, i en nu nedrevet ejendom, som man kaldte »De sex Søstre«, ml. Børsen og Knippelsbro (se kort 2, C3).

I trykt udgave: Bind 28 side 144 linje 26

◀ **Dit Vindue kan hjælpe Dig** : Emil Boesen boede i Philosophgangen (146,4), der afbrudt af Halmtorvet lå i forlængelse af Vestervold (144,31).

I trykt udgave: Bind 28 side 144 linje 29

◀ **til Musik** : nemlig til klaverspil.

I trykt udgave: Bind 28 side 144 linje 29

◀ **Eft.** : eftermiddag.

I trykt udgave: Bind 28 side 144 linje 30

◀ **Vestervold** : løb i forlængelse af Philosophgangen (146,4) og Halmtorvet fra Vesterport til Nørrevold (se kort 2, A1).

I trykt udgave: Bind 28 side 144 linje 31

◀ **Vestergade** : løb fra Vestervold til Gammel Torv (se kort 2, AB1).

I trykt udgave: Bind 28 side 144 linje 32

◀ **Klædeboerne** : dvs. Klædeboderne, løb fra Gammel Torv og mandede ud i Skindergade ved Skovbogade (se kort 2, B1).

I trykt udgave: Bind 28 side 144 linje 32

◀ **hendes Søster** : 144,26.

I trykt udgave: Bind 28 side 144 linje 33

◀ **Børsen** : Københavns Børs (se kort 2, B3).

I trykt udgave: Bind 28 side 144 linje 33

◀ **Buegangene** : sigter til de buegange, der omkransede ridebanen bag Christiansborg Slot i København, som på SKs tid var en yndet promenade (se kort 2, B2).

I trykt udgave: Bind 28 side 144 linje 33

◀ **Conditoren dernede** : hentyder måske til den ital.-schweiziske konditor Johan (egl. Giovanni Caber) Monigatti (døbt 1792, død 1843); if. folketællingen feb. 1840 (Strand kvarter) boede han sammen med sin kone og en fireårig datter samt fire tjenestefolk i stueetagen i Nybørs matrikelnr. 63. Monigatti begyndte sin virksomhed i Danmark som faglært konditor ved en konditorpavillon ved Frederiksberg Runddel; da han i 1824 ønskede selv at overtage pavillonen, blev han udkonkurreret af Anton Josty, der i 1814 havde grundlagt sit første konditori i Nybørs nr. 63. I okt. 1824 fik Monigatti kgl. bevilling som konditor og nedsatte sig i lokalerne efter Comestablis og Pedrins elegante konditori i Østergade matrikelnr. 72, men ved folketællingen i 1840 fandtes der ingen konditor på denne adresse. Hvornår Monigatti har indtaget Jostys gamle konditori i Nybørs nr. 63, vides ikke, men han må have drevet det samtidig med, at han med bevilling opførte en konditorpavillon ved Runddelen i Frederiksberg Allé; i øvrigt havde Josty på samme måde i flere år drevet både konditori i byen (på Kongens Nytorv) og i pavillonen i Frederiksberg Have. Se fx Carl C. Christensen *Fra Værnedamsvejen til Jostys Pavillon*, Kbh. 1925, især s. 124-136, og Carl C. Christensen »De

første Schweizerkonditorier i København. Fra Johan Soltani til Jacob Mini« i *Historiske Meddelelser om København*, udg. af A. Linvald, 2. rk., bd. IV, Kbh. 1929, s. 446-474; s. 460-462. Regine Olsen og hendes familie boede i Nybørs matrikelnr. 66 (144,26), ikke langt fra konditor Monigatti.

I trykt udgave: Bind 28 side 144 linje 34

◀ **allenfals** : i hvert fald, i det mindste.

I trykt udgave: Bind 28 side 145 linje 6

◀ trænge **ind i mig**: ind på mig.

I trykt udgave: Bind 28 side 145 linje 8

◀ **gjøre sig vigtig** : give det udseende af at spille en betydningsfuld rolle, gøre sig store tanker om sin egen betydning og vise det, blive indbildsk.

I trykt udgave: Bind 28 side 145 linje 9

◀ **skriv mig til** : fast udtryk i breve: skriv til mig.

I trykt udgave: Bind 28 side 145 linje 13

◀ **et Hotel** : Hvilket hotel, der er tale om, er ikke identificeret.

I trykt udgave: Bind 28 side 145 linje 18

◀ **Hurra for mig og Dig siger jeg** : frit citat fra skæmtevisen »Manden og Konen sadde dem ned«, hvor omkvædet lyder: »Hu hei! for mig og dig, siger jeg, / Den Tid forglemmes aldrig.« Visen kendes i flyvebladstryk fra Haderslev o. 1815 og fra København (J.F. Triblers Enke) 1827ff., jf. *Danske Skæmteviser*, udg. af H. Grüner Nielsen, Kbh. 1927-28, nr. L (s. 136f.), og Anton Caen *Folke-Visebog* bd. 1-4, Kbh. 1847-51; bd. 2, 1849, s. 18f.

I trykt udgave: Bind 28 side 145 linje 20

◀ **de Danske** : se fx den da. embedsmand Viggo Rothe *Mit Livs Erindringer* bd. 1, Kbh. 1888, hvor han i afsnittet om sit ophold i Berlin i vinteren 1841-42 skriver, at der samtidig med ham var »en heel Colonie af yngre danske Studerende«, hvorefter han nævner følgende, s. 89: juristen A.F. Krieger, teologerne P.C. Rothe, J.C.J. Gammeltoft, J.N. Lange, I.H. Linnemann, C.F. Christens, S. Kierkegaard, J.A. Bornemann og Schmidt (måske den slaviske filolog C.W. Smith), polyteknikerne C.F.W. Brown, P.M. Lindberg og C.T. Barfoed samt farmaceuten E. Holm; hertil kommer juristen C.M. Weis. Jf. Tonny Aagaard Olesen »Kierkegaards Schelling. Eine historische Einführung«, overs. af K.-M. og H. Deuser, i *Kierkegaard und Schelling. Freiheit, Angst und Wirklichkeit*, udg. af J. Hennigfeld og J. Stewart (bd. 8 i *Kierkegaard Studies: Monograph Series*), Berlin / New York 2003, s. 1-102; s. 38f.

I trykt udgave: Bind 28 side 145 linje 23

◀ **Henrich** : SKs nevø Henrik Sigvard Lund (1825-89), søn af Nicoline og Christian Lund (148,5).

I trykt udgave: Bind 28 side 145 linje 30

◀ **Michael** : SKs nevø Michael Frederik Christian Lund (1826-1907), søn af Nicoline og Christian Lund (148,5).

I trykt udgave: Bind 28 side 145 linje 30

◀ **Carl** : SKs nevø Carl Ferdinand Lund (1830-1912), søn af Nicoline og Christian Lund (148,5).

I trykt udgave: Bind 28 side 145 linje 31

◀ **Sophie** : SKs niece Sophie Wilhelmine Lund (1827-75), datter af Nicoline og Christian Lund (148,5).

I trykt udgave: Bind 28 side 145 linje 31

◀ **Jette** : SKs niece Anna Henriette (kaldt Jette) Lund (1829-1909), datter af Petrea og Ferdinand Lund (183,15).

I trykt udgave: Bind 28 side 145 linje 31

◀ **Wilhelm** : SKs nevø Wilhelm Nicolai Lund (1831-1902), søn af Petrea og Ferdinand Lund (183,15).

I trykt udgave: Bind 28 side 145 linje 31

◀ **st. Kjøbmagergade N° 7** : Store Kjøbmagergade nr. 7, gadenr. 42, på hjørnet af Store Kjøbmagergade og Klareboderne (se kort 2, C2). Det store, fornemme hus ejedes af Christian Lund (148,5); familien boede på 1. sal.

I trykt udgave: Bind 28 side 145 linje 33

◀ **Mittelstraße N° 61** : Mittelstraße nr. 61, 1. sal, i centrum af Berlin i nærheden af Unter den Linden; SKs husvært var viktualiehandler A. Röhring, se *J.W. Boike's Allgemeiner Wohnungsanzeiger für Berlin, Charlottenburg und Umgebungen auf das Jahr 1841*, red. Königl. Polizei-Rath Winckler, Berlin 1841 (forkortet *J.W. Boike's Allgemeiner Wohnungsanzeiger für Berlin auf das Jahr 1841*), s. 140 og s. 343.

I trykt udgave: Bind 28 side 145 linje 34

◀ **An dem Hrr.** : dvs. An den Herrn.

I trykt udgave: Bind 28 side 146 linje 1

◀ **Cand: der Theologie** : Emil Boesen blev cand.theol. i april 1834.

I trykt udgave: Bind 28 side 146 linje 2

◀ **Philosophgangen** : matrikelnr. 249, nuv. Vestervoldgade ml. Løngangsstræde og Stormgade (se kort 2, A2).

I trykt udgave: Bind 28 side 146 linje 4

◀ **Emil** : SKs nære ven Emil Boesen (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 146 linje 6

◀ **d. 16 Novb. 41** : den 16. nov. 1841, på hvilket tidspunkt SK opholdt sig i Berlin (144,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 146 linje 6

◀ **dit Brev** : Emil Boesens brev synes ikke at være bevaret.

I trykt udgave: Bind 28 side 146 linje 7

◀ **for Dig haver ogsaa mit Hjerte udvidet sig** : hentyder til 2 Kor 6,11, hvor Paulus til korintherne skriver: »Vor Mund er opladt til Eder, Corinthier; vort Hierte har udvidet sig« (NT-1819).

I trykt udgave: Bind 28 side 146 linje 10

◀ **de Ord af mig, »Jeg troer Ingen«** : se Brev 80, i SKS 28, 145,7.

I trykt udgave: Bind 28 side 146 linje 13

◀ **hun** : SKs tidligere forlovede Regine Olsen (144,16).

I trykt udgave: Bind 28 side 146 linje 21

◀ **i d. H.** : i den henseende.

I trykt udgave: Bind 28 side 146 linje 26

◀ **Afbigt** : undskyldning.

I trykt udgave: Bind 28 side 147 linje 2

◀ **Død und Pestilense** : da.-ty., død og pest! Eden 'Død og Pestilence' brugtes i samtiden bl.a. i St. St. Blichers novelle »Høstferierne« (1840), jf. *Nyeste Noveller og Digte*, Kbh. 1840, s. 72 (173,16). I formen 'Død og Pestilents' bruges den også flere gange af kaptajn Gribskov i *Apothekeren og Doktoren. Et Syngespil i to Acter, af Gottlob Stephanie (den Yngre), med musik af Ditters von Dittersdorf*, overs. af Lars Knudsen, Kbh. 1789 [ty. 1786], der fra premieren den 17. nov. 1789 til nov. 1841 blev opført i alt 82 gange på Det kgl. Teater.

I trykt udgave: Bind 28 side 147 linje 6

◀ **Kork-Støvlerne** : støvler med tykke såler af kork, som bl.a. virkede isolerende. If. en kvitteret regning for 1849 fra skomagermester Jacob Søfverborg og kvitterede regninger for de følgende par år fra sønnen, skomagermester Wilhelm Søfverborg (KA, D pk. 8 læg 26), gik SK i korkstøvler.

I trykt udgave: Bind 28 side 147 linje 10

◀ **D^{to}** : ditto.

I trykt udgave: Bind 28 side 147 linje 11

◀ **den høitragiske Gang** : hentyder formentlig til 'koturne', den høje, tyksålede fodbeklædning, som især anvendtes af skuespillerne i den antikke tragedie.

I trykt udgave: Bind 28 side 147 linje 11

◀ **Besprængelse** : bestækelse.

I trykt udgave: Bind 28 side 147 linje 25

◀ **jeg er steget ned i Vandene** : hentyder til den dåbspraksis, hvor dåbskandidaten stiger ned i vand, fx i en flod el. i en sø, for at blive døbt. Jesus steg ned i Jordanfloden, da han blev døbt af Johannes Døber, se Matt 3,13-17.

I trykt udgave: Bind 28 side 147 linje 25

◀ **Depesche** : egl. depeche, et statsligt ilbrev, især brugt om breve fra en regering til dens ambassadør i et andet land.

I trykt udgave: Bind 28 side 147 linje 29

◀ **træde Mølle** : hentyder til en trædemølle, kraftmaskine, hvis væsentligste del er et trædehjul, der drives rundt af mennesker el. dyr.

I trykt udgave: Bind 28 side 147 linje 35

◀ **Svoger Christian** : sigter til SKs svoger Johan Christian Lund (1799-1875), da. silke- og klædehandler, gift med SKs søster Nicoline Christine Lund, f. Kierkegaard (1799-1832).

I trykt udgave: Bind 28 side 148 linje 5

◀ **Peernittengryn** : personer, der lægger vægt på ubetydelige el. ligegyldige ting; nøjeregående, pedantiske, smålige personer.

I trykt udgave: Bind 28 side 148 linje 6

◀ **Han som ... for meget at indsætte sin Kone til Universal-Arving** : Hvad der sigtes til, er ikke identificeret.

I trykt udgave: Bind 28 side 148 linje 6

◀ **min Formue** : SKs far, Michael Pedersen Kierkegaard, efterlod sig en betydelig formue, der i marts 1839 blev opgjort til o. 125.000 rigsdaler, hvoraf SK og hans ældre bror P.C. Kierkegaard (144,4) hver arvede en fjerdedel, til dels i fast ejendom, idet de hver arvede en halvdel af huset Nytorv matrikelnr. 2, svarende til 9.500 rigsdaler plus en bankhæftelse på 753 rigsdaler (jf. F. Brandt og E. Thorkelin *Søren Kierkegaard og pengene*, 2. udg., Kbh. 1993 [1935] (forkortet *Søren Kierkegaard og pengene*), s. 67f. og s. 74).

I trykt udgave: Bind 28 side 148 linje 9

◀ **Henrich** : SKs nevø Henrik Lund (145,30).

I trykt udgave: Bind 28 side 148 linje 13

◀ **Michael** : SKs nevø Michael Lund (145,30).

I trykt udgave: Bind 28 side 148 linje 14

◀ **etc.** : sigter til SKs øvrige nevøer og niecer: Carl Lund (145,31), Sophie Lund (145,31), Henriette Lund (145,31) samt Wilhelm Lund (145,31).

I trykt udgave: Bind 28 side 148 linje 14

◀ **Børnene** : se de foregående kommentarer.

I trykt udgave: Bind 28 side 148 linje 17

◀ **den sidste Gang før min Afreise var hun vist i Theatret** : I et notat, 159.9, om ophævelse af forlovelsen med Regine Olsen (144,16), skrevet i nov. 1849, noterer SK følgende: »Torsdag d. 21 [okt. 1841] opførtes Kean, hvor Prinzlau gav Gjesterolle, og der var jeg i Theateret.« SKS 28, 263,19-21. Der sigtes til *Kean. Skuespil i fem Acter af Alexandre Dumas*, overs. af C. Borgaard (i *Det kongelige Theaters Repertoire*, nr. 103, bd. 5), Kbh. 1838 [fr. 1836 af den fr. forf. Alexandre Davy Dumas (1802-70)]. Fra premieren den 5. juni 1838 og frem til den 21. okt. 1841 blev stykket opført i alt 21 gange på Det kgl. Teater. Ved opførelsen den 21. okt. 1841 gæstedeoprådte den da. skuespiller F.F.J.C. Printzlau (1814-59) i titelrollen som skuespiller Kean; ved de øvrige forestillinger beklædte W.C. Holst denne rolle. Jf. A. Aumont og E. Collin *Det danske Nationalteater 1748-1889. En statistisk Fremstilling af Det kongelige Teaters Historie fra Skuepladsens Aabning paa Kongens Nytorv 18. December 1748 til Udgangen af Sæsonen 1888-89* bd. 2 (»Femte Afsnit: I. Skuespil- og Opera-Repertoire, A.-K.«), Kbh. 1897, s. 454f.

I trykt udgave: Bind 28 side 148 linje 21

◀ **regnet paa** : regnet el. kalkuleret med.

I trykt udgave: Bind 28 side 148 linje 23

◀ **forklares i Skyerne** : allusion dels til beretningen i Matt 17,1-8 om Jesu forklarelse, dvs. forvandling på bjerget, hvor det fortælles, at en lysende sky overskyggede ham og de tre disciple, der var sammen med ham. Dels til de forestillinger om, hvad der skal ske ved Jesu genkomst, som Paulus bringer til udtryk i 1 Thess 4,17: »Så skal vi, der lever og endnu er her, rykkes bort i skyerne sammen med dem [de døde] for at møde Herren i luften, og så skal vi altid være sammen med Herren.« Udtrykket benyttes i »Ægteskabets æstetiske Gyldighed« i anden del af *Enten - Eller* (1843), i SKS 3, 32,22.

I trykt udgave: Bind 28 side 148 linje 33

◀ **uden** det ell. de: undtagen.

I trykt udgave: Bind 28 side 148 linje 34

◀ **sympathetisk** : egl. 'medlidende', medfølede, deltagende.

I trykt udgave: Bind 28 side 149 linje 2

◀ **din Fader og din Moder** : kontorchef ved rentekammeret (hvor statens indtægter og udgifter bestyredes), justitsråd Johannes Boesen (1768-1859) og Sophie Frederikke Boesen, f. Hammerich (1779-1850). Jf. *Stamtavle over Slægten Boesen* (141,3), s. 25.

I trykt udgave: Bind 28 side 149 linje 9

◀ **An dem Her** : dvs. An den Herrn.

I trykt udgave: Bind 28 side 149 linje 10

◀ **Cand. theol.** : Emil Boesen blev cand.theol. i 1834.

I trykt udgave: Bind 28 side 149 linje 11

◀ **Philosophgangen** : 146,4.

I trykt udgave: Bind 28 side 149 linje 13

◀ **fr.** : franko el. franco, fast udtryk for, at portoen er forudbetalt.

I trykt udgave: Bind 28 side 149 linje 14

◀ **Emil** : SKs nære ven Emil Boesen (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 149 linje 16

◀ **d. 14 Dec.** : den 14. dec. 1841, på hvilket tidspunkt SK opholdt sig i Berlin (144,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 149 linje 17

◀ **Dit Brev** : Emil Boesens brev synes ikke at være bevaret.

I trykt udgave: Bind 28 side 149 linje 18

◀ kom (...) **tilhænde**: i hænde.

I trykt udgave: Bind 28 side 149 linje 21

◀ **skrevet Dig til** : fast udtryk i breve: skrevet til dig.

I trykt udgave: Bind 28 side 149 linje 24

◀ **den Text: Jeg har lært at have Overflod og at undvære** : sigter til Fil 4,12, hvor Paulus skriver: »Jeg forstaaer baade at være fornedret, og jeg forstaaer at have Overflod; i Alt og Hvert er jeg vel erfaren, baade i at mættes og at hungre, baade i at have Overflod og at fattes« (NT-1819).

I trykt udgave: Bind 28 side 149 linje 25

◀ **Colloquia** : lat., samtaler, diskussionsøvelser, benyttes også som betegnelse for akademiske øvelser i samtaleform.

I trykt udgave: Bind 28 side 150 linje 1

◀ snakke sig **læns**: el. lens, tom.

I trykt udgave: Bind 28 side 150 linje 2

◀ **et Lykkens Barn** : en person, hvem skæbnen synes at være særlig gunstig, el. som (lige fra sin fødsel) i særlig grad har lykken med sig.

I trykt udgave: Bind 28 side 150 linje 5

◀ **Maler Bærentzen** : Emilius Ditlev el. Emil Bærentzen (1799-1868), da. portrætmaler og litograf; Bærentzen, der dengang boede på 1. sal i sin ejendom Nybørs matrikelnr. 67, var nabo til familien Olsen, der boede Nybørs matrikelnr. 66 (144,26). Bærentzens portrætmaleri fra 1840 af den unge Regine Olsen findes på Københavns Museum.

I trykt udgave: Bind 28 side 150 linje 6

◀ **En af Døttrene** : Ved folketællingen feb. 1840 havde Emilius Bærentzen og hans kone, Frederikke Bærentzen, f. Winning, kun ét barn, en ti år gammel søn ved navn Alexander, men hos dem boede Fredrikke Bærentzens 24-årige ugifte søster Mathilde Winning.

I trykt udgave: Bind 28 side 150 linje 7

◀ **hendes Kjæreste ... lod udspredde han var død** : Oplysningen er ikke verificeret.

I trykt udgave: Bind 28 side 150 linje 8

◀ **den unge Pige, jeg ikke nævner** : SKs tidligere forlovede Regine Olsen (144,16).

I trykt udgave: Bind 28 side 150 linje 11

◀ **Familien** : Regine Olsens familie (144,26).

I trykt udgave: Bind 28 side 150 linje 13

◀ **destoværre** : desværre.

I trykt udgave: Bind 28 side 150 linje 18

◀ **her i Berlin** : 144,3.

I trykt udgave: Bind 28 side 150 linje 19

◀ **vistnok** : givetvis, ganske givet.

I trykt udgave: Bind 28 side 150 linje 24

◀ **de 14 Dage i Kbhvn.** : ml. det endelige brud på forlovelsen med Regine Olsen den 12. okt. (144,16) og afreisen til Berlin den 25. okt. 1841 (144,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 150 linje 26

◀ **hende betræffende** : angående hende.

I trykt udgave: Bind 28 side 150 linje 30

◀ **Msk.** : her forkortelse for: menneskes.

I trykt udgave: Bind 28 side 150 linje 36

◀ **Sæt Dig i din Kajak (...) saa ud paa Verdenshavet** : sml. følgende passage i journaloptegnelsen EE:148, dateret den 28. juli 1839: »Naar jeg sidder ene som Grønlænderen i min Kajak, ene paa det store Verdenshav, snart over snart under Vandet, altid i Guds Haand, da harpunerer jeg vel stundom et Sø-Monstrum, naar det mig saa synes – *Flag-Captain* duer jeg ikke til.« SKS 18, 52,27-38, med kommentar.

I trykt udgave: Bind 28 side 150 linje 36

◀ **Svømmeklæder** : badedragt for svømmere.

I trykt udgave: Bind 28 side 151 linje 1

◀ **Død og Pestilentse** : død og pest! (147,6).

I trykt udgave: Bind 28 side 151 linje 8

◀ **Kobberskillinger** : skillinger el. småmønter af kobber, kobbermønter.

I trykt udgave: Bind 28 side 151 linje 13

◀ **Du samler Materiale til en ny Afhandling** : sigter formentlig til den kirkehistoriske afhandling om skriftemålet, som Emil Boesen havde planer om at skrive (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 151 linje 14

◀ **en Novelle** : Senere (i 1845) udgav Emil Boesen pseudonymt *En religiøs Livs-Udvikling, skildret i Breve fra Cornelius* (185,5).

I trykt udgave: Bind 28 side 151 linje 15

◀ **snøfle i Foret** : snuse til foderet.

I trykt udgave: Bind 28 side 151 linje 17

◀ **skrevet 14 trykte Ark ... fuldendt en Deel af en Afhandling** : sigter formentlig til »Ægteskabets æstetiske Gyldighed« (148,33) i anden del af *Enten – Eller* (1843), i SKS 3, 13-151, se tekstredegyrelsen i SKS K2-3, 40f.

I trykt udgave: Bind 28 side 151 linje 21

◀ **volente deo** : lat., om Gud vil.

I trykt udgave: Bind 28 side 151 linje 22

◀ **Lad mig see I tage Eders Tempo iagt ... udi ein, zwei, drei etc.** : hentyder til den tale, general Holophernes holder til tropperne i 2. akt, 3. scene, i Ludvig Holbergs komedie *Ulysses von Ithaca, Eller En Tydsk Comoedie* (1725): »I stolte Riddere og Stridsmænd! Vi ere hidkomne ikke for at vinde Lande eller at berige os, men for at hævne et Jomfrue-Rov, saa at aldrig nogen Krig meer honetement geführet ist. Speyler eder kun i mit Exempel, fægter mandelig, og holder god Krigs Disciplin. Det Fornemste, I har i Agt at tage, er eders Tempo, som bestaaer udi Ein, Zwey, Drey, og at I slaer lige med Hænderne paa Patron-Tasken; thi, naar det ikke tages i Agt, vil jeg ikke give 4 Skilling for Resten.« *Den Danske Skue-Plads* bd. 1-7, Kbh. 1758 el. 1788 [1731-54], ktl. 1566-1567; bd. 3. Bindene er uden årstal og sidetal.

I trykt udgave: Bind 28 side 151 linje 24

◀ **Schelling** : 144,15.

I trykt udgave: Bind 28 side 151 linje 28

◀ **læser da for et overordentlig Auditorium** : se fx beskrivelsen af Schellings første forelæsning (144,15) i SKs brev fra medio nov. 1841 til pastor J.P. Spang, Brev 45, i SKS 28, 82,24-36. Se også beskrivelsen i indledningen »F.W.J. Schellings forelæsninger om 'Philosophie der Offenbarung'« af Steen Brock og Anders Moe Rasmussen, i SKS K19, 422. Se endvidere beskrivelsen i Tonny Aagaard Olesen

»Kierkegaards Schelling. Eine historische Einführung«, overs. af K.-M. og H. Deuser, i *Kierkegaard und Schelling. Freiheit, Angst und Wirklichkeit*, udg. af J. Hennigfeld og J. Stewart (bd. 8 i *Kierkegaard Studies: Monograph Series*), Berlin / New York 2003, s. 47f.

I trykt udgave: Bind 28 side 151 linje 28

◀ **Han gjør den Opdagelse ... to Philosophier, en negativ og en positiv** : se »3. Negativ og positiv filosofi« i indledningen »F.W.J. Schellings forelæsninger om 'Philosophie der Offenbarung'« af Steen Brock og Anders Moe Rasmussen, i SKS K19, 428.

I trykt udgave: Bind 28 side 151 linje 28

◀ **Hegel** : Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831), ty. filosof og teolog, fra 1818 til sin død prof. i Berlin. SK ejede en række af Hegels værker, jf. ktl. 549-565.

I trykt udgave: Bind 28 side 151 linje 30

◀ **han er en forfinet Spinozisme** : se hertil Schellings forelæsninger (144,15) nr. 9 i SKs referater i Not11:9, i SKS 19, 312f. – **Spinozisme**: refererer til den holl.-jødiske filosof Baruch (el. Benedikt) de Spinozas (1632-77) filosofiske lære, her især hans lære om Gud.

I trykt udgave: Bind 28 side 151 linje 30

◀ **Den negative Philosophie er givet i Identitæts-Ph.** : Om identitetsfilosofien, se Schellings forelæsninger (144,15) nr. 6-9 i SKs referater i Not11:6-9, i SKS 19, 310-313.

I trykt udgave: Bind 28 side 151 linje 30

◀ **doctores juris utriusque** : lat., doktorer i begge retter (den borgerlige og den gejstlige).

I trykt udgave: Bind 28 side 151 linje 34

◀ **Magistri philosophiæ utriusque** : lat., magistre i begge filosofier (her: den negative og den positive (151,28)).

I trykt udgave: Bind 28 side 151 linje 35

◀ **skriver Dig til** : fast udtryk i breve: skriver til dig.

I trykt udgave: Bind 28 side 152 linje 1

◀ **ryge Cigar** : Det var i 1830'erne og 1840'erne nymodens at ryge cigar. Den første cigarfabrik blev oprettet i Tyskland 1788, men det var først et stykke ind i det 19. årh., at det blev alm. i Nordeuropa at anvende tobak til cigarfremstilling. Allerede i sommeren 1835 under sit ophold i Gilleleje var SK cigarryger; if. P.C. Kierkegaards dagbog (144,4), s. 62, sendte han cigarer til SK den 18. juli 1835.

I trykt udgave: Bind 28 side 152 linje 4

◀ **blæse ad** : lade hånt om, ringeagte.

I trykt udgave: Bind 28 side 152 linje 5

◀ **at jeg har forlovet mig** : SK forlovede sig med Regine Olsen den 10. sept. 1840 (144,16).

I trykt udgave: Bind 28 side 152 linje 7

◀ **at jeg har slaaet op** : SK brød endeligt forlovelsen med Regine Olsen den 12. okt. 1841 (144,16).

I trykt udgave: Bind 28 side 152 linje 8

◀ **Søstrene** : hentyder formentlig til Regine Olsens søstre (144,26).

I trykt udgave: Bind 28 side 152 linje 17

◀ **Læsemødre** : måske i betydningen: mødre, der hjælper deres børn med at forstå, hvad de læser.

I trykt udgave: Bind 28 side 152 linje 20

◀ **din Fader, din Moder** : Johannes og Sophie Boesen (149,9).

I trykt udgave: Bind 28 side 152 linje 22

◀ **Henrich** : SKs nevø Henrik Lund (145,30).

I trykt udgave: Bind 28 side 152 linje 23

◀ **Michael** : SKs nevø Michael Lund (145,30).

I trykt udgave: Bind 28 side 152 linje 23

◀ **Carl** : SKs nevø Carl Lund (145,31).

I trykt udgave: Bind 28 side 152 linje 23

◀ **Sophie** : SKs niece Sophie Lund (145,31).

I trykt udgave: Bind 28 side 152 linje 23

◀ **Jette** : SKs niece Henriette (kaldt Jette) Lund (145,31).

I trykt udgave: Bind 28 side 152 linje 23

◀ **Wilhelm** : SKs nevø Wilhelm Lund (145,31).

I trykt udgave: Bind 28 side 152 linje 23

◀ **Den første Kjærlighed oversat af Heiberg ... i Theater-Repertoiret** : A.E. Scribe *Den første Kjærlighed. Lystspil i een Act*, overs. af J.L. Heiberg (i *Det kongelige Theaters Repertoire*, nr. 45, bd. 2), Kbh. 1832 [fr. 1825], ktl. U 98.

I trykt udgave: Bind 28 side 152 linje 24

◀ **hos Schubothe** : i J.H. Schubothes Boghandel. I 1795 overtog Johan Heinrich Schubothe (1761-1828), senere hofboghandler og forlægger, den Mumme'ske Boghandel, som han videreudviklede og gav sit eget navn. Virksomheden blev overtaget af Schubothes medarbejder og svigersøn Søren Boe Langhoff (1797-1864), der udvidede forlagsaktiviteterne. Boghandlen lå i lokaler på Børsen (se kort 2, B3), men havde også siden 1803 lokaler i Pilestræde (se kort 2, C2). I Kierkegaard Arkivet (KA) på Det Kgl. Bibliotek findes adskillige regninger fra J.H. Schubothes Boghandel (KA, D pk. 7 læg 6).

I trykt udgave: Bind 28 side 152 linje 25

◀ **Demoiselle Schulze, hun spiller Elvira ... see hende i Elvira** : sml. Not8:42, fra dec. 1841, hvor SK under sit ophold i Berlin skriver: »Her i Berlin udfører en Demoiselle Hedevig Schulze, en Sangerinde fra Wien, Elviras Partie. Hun er ret smuk, determineret i sin Optræden, – hun har i Gang, Høide, Paaklædning (sort Silkekjole, bar Hals, hvide Handsker) en paafaldende Lighed med en ung Dame, jeg har kjendt. Det er dog et besynderligt Tilfælde. Jeg maatte ordl. anvende lidt Magt mod mig selv for at fordrive dette Indtryk.« SKS 19, 238. Den ty. sangerinde Hedwig Schulze (1815-45) debuterede 1839, og frem til 1843 sang hun bl.a. partiet som den forførte Donna Elvira i Mozarts opera *Don Juan* i Berliner Opernhaus på Unter den Linden. Efter SKs ankomst til Berlin blev *Don Juan* første gang opført i Opernhaus den 3. dec. og igen den 10. dec. 1841, jf. »Verzeichniss der vom 1. December 1841 bis 30. November 1842 in Berlin und Potsdam aufgeführten Schauspiel-Vorstellungen« i *Almanach für Freunde der Schauspielkunst auf das Jahr 1842*, udg. af L. Wolff, Berlin 1843, s. 22f. Besætningen på disse opførelser er ikke angivet, men under rubrikken »Sängerinnen« i »Verzeichniss sämtlicher Mitglieder der königlichen Schauspiele zu Berlin« i samme almanak ses »Dlle. Hedwig Schulze«, s. 11. Jf. kommentarerne til Not8:42, i SKS K19, 316f. – **en vis ung Pige**: sigter til Regine Olsen (144,16). – **skuffende**: til forveksling. – **ordentlig**: virkelig, for alvor.

I trykt udgave: Bind 28 side 152 linje 29

◀ **Hun boer i Nærheden af mig** : If. rubrikken »Sängerinnen« i »Verzeichniss sämtlicher Mitglieder der königlichen Schauspiele zu Berlin« i *Almanach für Freunde der Schauspielkunst auf das Jahr 1841*, udg. af L. Wolff, Berlin 1842, der er dateret »Berlin, den 1. Januar 1842«, s. 8, boede Hedwig Schulze i Friedrichstraße nr. 153 a. SK boede i Mittelstraße (145,34), der krydser Friedrichstraße; de boede altså i nærheden af hinanden.

I trykt udgave: Bind 28 side 152 linje 35

◀ **An dem Hern** : dvs. An den Herrn.

I trykt udgave: Bind 28 side 153 linje 6

◀ **Cand: Theol:** : Emil Boesen blev cand.theol. i 1834.

I trykt udgave: Bind 28 side 153 linje 7

◀ **Philosophgangen** : 146,4.

I trykt udgave: Bind 28 side 153 linje 9

◀ **fr.** : franko el. franco (149,14).

I trykt udgave: Bind 28 side 153 linje 10

◀ **Emil** : SKs nære ven Emil Boesen (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 153 linje 12

◀ **d. 1 Jan. 42** : den 1. jan. 1842, på hvilket tidspunkt SK opholdt sig i Berlin (144,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 153 linje 12

◀ **Tak for Brevet** : Emil Boesens brev synes ikke at være bevaret.

I trykt udgave: Bind 28 side 153 linje 13

◀ **betræffende** : angående.

I trykt udgave: Bind 28 side 153 linje 15

◀ **Du skriver saa utydeligt ... det Hele løber sammen** : sml. illustration 6.

Johannes P. Kierkegaard 1850.

Hjært!

De for mig endelig Dig, men, at jeg endelig vilde gøre bekendt til Dig: jeg for
 dig alle tænkte på Dig og endelig, jeg endelig var for og løste Dig, eller med Dig,
 men jeg vil til af Lyne, til af Landet; som de de vilde i Landet efter Dig,
 de vilde for mig til at gøre Højtid for mig. Jeg tænkte efter at gøre det vide,
 hvordan det var om for Dig, om de i fald var med det, siden jeg var ful,
 og hvordan det vilde for det. Lige at hende de i endelig, som jeg var, Hø. N. N.
 N. N. de i hende og for hende N. N., og jeg var hende; som hende om
 sig til en N. N.; Hø. N. N. til Dig og hende sig mig og hende de vilde for
 mig for hende: N. N. og for hende - hende, de vilde hende hende vilde sig
 til sig N. N.

Jeg vilde hende mig, og de i hende, og hende hende mig ind i; hende vilde
 de vilde hende mig vilde for mig hende, og hende hende til en hende og til hende
 om til hende; og hende for hende og hende hende mig mig hende, og de vilde hende
 vilde, at hende hende for mig hende hende for mig. De hende de vilde hende i
 hende hende for hende hende, hende hende, som hende, om hende for hende;
 for hende vilde hende: N. N., og for hende hende i hende; og hende vilde
 hende til at hende hende, og hende hende hende, og hende vilde hende til hende
 for hende, at hende de vilde hende vilde, som hende, som vilde hende ind
 at hende hende hende og hende, alle i hende hende mig hende; og
 hende til de vilde hende vilde, at hende vilde hende. De hende hende for vilde hende
 vilde hende, at hende hende hende, og hende hende hende, hende hende
 at hende hende: at hende hende hende og hende hende af hende hende. Hende
 hende vilde hende hende for mig hende.

6. Brev 115 af 7. marts 1850 fra Emil Boesen, bl. [1r].Eksempel på Boesens svært læselige håndskrift (190,14)

I trykt udgave: Bind 28 side 153 linje 16

◀ **Du spørger om min Elvira** : 152,29.

I trykt udgave: Bind 28 side 153 linje 19

◀ **i Aften i en Loge har siddet Scenen ualmdl. nær** : lf. Almanach für Freunde der Schauspielkunst auf das Jahr 1842 (152,29), s. 24, var det operaen *Die Stumme von Portici*, der var på repertoiret i Opernhaus den 1. jan. 1842.

I trykt udgave: Bind 28 side 153 linje 21

◀ **den Historie angaaer, i hvilken jeg ... spiller Hoved-Rollen** : hentyder til historien om SKs brudte
 18 af 50 sider

forlovelse med Regine Olsen (144,16).

I trykt udgave: Bind 28 side 153 linje 25

◀ **at troe skjøndt Du ikke saae** : allusion til Joh 20,29, hvor Jesus siger til Thomas: »Salige er de, som ikke har set og dog tror.« Se også 1 Pet 1,8.

I trykt udgave: Bind 28 side 154 linje 5

◀ **uanfægtede** : dvs. uanfægtet.

I trykt udgave: Bind 28 side 154 linje 6

◀ **Trediemand** : (en) tredje person, som er sagen og forholdet ml. de to uvedkommende, (en) udenforstående.

I trykt udgave: Bind 28 side 154 linje 14

◀ **et af Dine foregaaende Breve ... betroet sig til hendes Søstre** : Brevet synes ikke at være bevaret. Sml. SKs brev af 14. dec. 1841 til Emil Boesen, se Brev 82 i SKS 28, 152,22-27. – **hendes Søstre**: 144,26.

I trykt udgave: Bind 28 side 154 linje 15

◀ **desto værre** : desværre.

I trykt udgave: Bind 28 side 154 linje 24

◀ **staaende mell. 11 og 5** : talemåde i betydningen: i uafgjorthed, i uvished om en afgørelse, i en kritisk el. pinagtig situation.

I trykt udgave: Bind 28 side 154 linje 27

◀ **i et foregaaende Brev ... bedrage hele Verden ... mig en ligegyldig Ting** : sigter til SKs brev af 14. dec. 1841 til Emil Boesen, nr. 82 i SKS 29, 152,9-12.

I trykt udgave: Bind 28 side 154 linje 31

◀ **Familien** : Regine Olsens familie (144,26).

I trykt udgave: Bind 28 side 155 linje 2

◀ **allehaande** : alle slags.

I trykt udgave: Bind 28 side 155 linje 13

◀ **skrevet Dig det til** : fast udtryk i breve: skrevet det til dig.

I trykt udgave: Bind 28 side 155 linje 18

◀ **den videre Udførelse af Enten Eller** : sigter formentlig til »Forførerens Dagbog« i første del af *Enten – Eller* (159,28).

I trykt udgave: Bind 28 side 155 linje 35

◀ **det være langt fra mig** : det kunne ikke falde mig ind.

I trykt udgave: Bind 28 side 156 linje 2

◀ **mangelunde** : mange (forskellige) slags, mangeartede.

I trykt udgave: Bind 28 side 156 linje 2

◀ **din Fader og Moder** : Johannes og Sophie Boesen (149,9).

I trykt udgave: Bind 28 side 156 linje 12

◀ **Jägerstraße N° 57 eine Treppe hoch** : Jägerstraße nr. 57, 1. sal, beliggende på hjørnet af Jägerstraße og Charlottenstraße ved Gendarmenmarkt i midten af Berlin i nærheden af Unter den Linden. Her lejede SK sig ind i huset hos apoteker G. Lange, der ejede huset og dér drev apoteket »König Salomon«, fra 1. juli 1841 i Jägerstraße 57, indtil da i Jägerstraße 51, se *J.W. Boike's Allgemeiner Wohnungsanzeiger für Berlin auf*

das Jahr 1841 (145,34), s. 233, se også udgaven fra 1842, s. 240.

I trykt udgave: Bind 28 side 156 linje 14

◀ **en Bedrager af Vært** : sigter til viktualiehandler A. Röhring, SKs husvært i Mittelstraße (145,34).

I trykt udgave: Bind 28 side 156 linje 16

◀ **An dem Hern** : dvs. An den Herrn.

I trykt udgave: Bind 28 side 156 linje 19

◀ **Cand: theol.** : Emil Boesen blev cand.theol. i 1834.

I trykt udgave: Bind 28 side 156 linje 20

◀ **fr.** : franko el. franco (149,14).

I trykt udgave: Bind 28 side 156 linje 22

◀ **Philosophgangen** : 146,4.

I trykt udgave: Bind 28 side 156 linje 22

◀ **Emil** : SKs nære ven Emil Boesen (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 157 linje 2

◀ **d. 16 Jan.** : den 16. jan. 1842, på hvilket tidspunkt SK opholdt sig i Berlin (144,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 157 linje 2

◀ **Dit Brev har jeg modtaget** : Emil Boesens brev synes ikke at være bevaret.

I trykt udgave: Bind 28 side 157 linje 3

◀ **mit Brev** : sigter til SKs brev af 1. jan. 1842 til Emil Boesen, nr. 83 i SKS 28, 153-156.

I trykt udgave: Bind 28 side 157 linje 5

◀ **hiin Dag, hvis Datum jeg ikke veed** : sigter til den dag, hvor det kom til det endelige brud på SKs forlovelse med Regine Olsen (144,16). Senere forsøgte SK at udregne datoen for ophævelsen af forlovelsen, se notat, 159.9, om ophævelsen af forlovelsen med Regine Olsen, skrevet i nov. 1849, i SKS 28, 263,19-21.

I trykt udgave: Bind 28 side 157 linje 7

◀ **Perus Guld** : Peru var kendt for sin store rigdom på guld og sølv, se fx artiklen »Peru« i F.A. Brockhaus *Allgemeine deutsche Real-Encyclopädie für die gebildeten Stände. (Conversations-Lexikon.)*, 8. udg., bd. 1-12, Leipzig 1833-37 [1796-1811], ktl. 1299-1310; bd. 8, 1835, s. 424-427; s. 425.

I trykt udgave: Bind 28 side 157 linje 12

◀ **den Pige, Du elsker** : 160,14.

I trykt udgave: Bind 28 side 157 linje 12

◀ **desto værre** : desværre.

I trykt udgave: Bind 28 side 157 linje 15

◀ **en Pige** : sigter til SKs tidligere forlovede Regine Olsen (144,16).

I trykt udgave: Bind 28 side 157 linje 16

◀ **staaer jeg til rede**: beredt.

I trykt udgave: Bind 28 side 157 linje 22

◀ **Død und Pestilense** : da.-ty., død og pest! (147,6).

I trykt udgave: Bind 28 side 157 linje 28

◀ **i mit første Brev ... endnu ikke kan være Tale om at glemme hende** : sigter formentlig ikke til det første, men til det andet brev, af 16. nov. 1841, som SK sendte fra Berlin til Emil Boesen, se Brev 81 i SKS 28, 147,21-27.

I trykt udgave: Bind 28 side 157 linje 30

◀ **Viig derfor bort langt bort fra mig** : dels allusion til beretningen i Matt 16,22-23, hvor det – efter at Jesus har forudsagt sin lidelse, død og opstandelse – fortælles: »Og Peder tog ham tilside, begyndte at straffe [i rettesætte] ham, og sagde: Herre, spar dig selv; dette skee dig ingenlunde! Men han [Jesus] vendte sig, og sagde til Peder; viig bag mig, Satan! du er mig en Forargelse; thi du sandser ikke, hvad Guds er, men hvad Menneskens er« (NT-1819). Dels til beretningen i Matt 4,1-11 om Djævelen, der frister Jesus i ørkenen, og hvor Jesus til sidst siger: »viig bort, Satan! thi der er skrevet: du skal tilbede Herren din Gud, og tiene ham alene« (NT-1819).

I trykt udgave: Bind 28 side 158 linje 13

◀ **atter flot** : klar af grunden og kan atter flyde.

I trykt udgave: Bind 28 side 158 linje 20

◀ **betegne** : tilkendegive, beskrive.

I trykt udgave: Bind 28 side 158 linje 27

◀ **Feldtraabet** : dvs. feltråbet.

I trykt udgave: Bind 28 side 158 linje 28

◀ **kige indenfor Tænderne** : spiller formentlig på talemåden: man kan ikke se én længere end til tænderne.

I trykt udgave: Bind 28 side 158 linje 29

◀ **Her i Berlin** : 144,3.

I trykt udgave: Bind 28 side 158 linje 32

◀ **de Danske** : 145,23.

I trykt udgave: Bind 28 side 158 linje 32

◀ **Tidens Fylde** : allusion til Gal 4,4, hvor Paulus skriver: »Men da tidens fylde kom, sendte Gud sin søn«.

I trykt udgave: Bind 28 side 159 linje 6

◀ **Gigt i Hovedet** : (især i talesproget) nervøse smerter i hovedet.

I trykt udgave: Bind 28 side 159 linje 9

◀ **Den sidste Dag før min Afreise** : den 24. okt. 1841 (144,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 159 linje 21

◀ **min Hyrekudske-Karl** : Af SKs overleverede månedlige kørselsregninger (159,24) fremgår det, at han benyttede hyrekusk Lassen i Lille Helligøjststræde, nuv. den del af Niels Hemmingsensgade, der løber ml. Strøget og Valkendorfsvej (se kort 2, C2), jf. EP III, s. 872f., og F. Brandt og E. Thorkelin *Søren Kierkegaard og pengene* (148,9), s. 146-148. If. folketællingen feb. 1840 (Frimands kvarter) var der tale om hyrekusk Peter Søren Lassen, boende i Lille Helligøjststræde matrikelnr. 163, stuen, der havde en 19-årig tjenestekarl ved navn Johannes Jensen.

I trykt udgave: Bind 28 side 159 linje 23

◀ **min Karl** : Hvem der sigtes til, har ikke ladet sig identificere. Ved folketællingen feb. 1840, hvor SK boede på Kultorvet matrikelnr. 132 (Klædebo kvarter), er der ikke registreret nogen tjenestekarl. Formentlig til okt. flyttedag 1840 flyttede SK til en stor lejlighed på 1. sal i Nørregade matrikelnr. 230, og det kan være i den anledning, han har ansat en karl.

I trykt udgave: Bind 28 side 159 linje 24

◀ **Wienvogn** : fornem, dobbeltsædet hestevogn med kaleche.

I trykt udgave: Bind 28 side 159 linje 24

◀ **min lette Flugt gennem vores Sjellands yndige Egne** : SKs månedsregninger fra hyrekusk Lassen (159,23) er ikke bevaret for 1830'erne og begyndelsen af 1840'erne; derimod er de for 1844 og følgende år indirekte overleveret af H.P. Barfod i *EP III*, s. 872f., jf. F. Brandt og E. Thorkelin *Søren Kierkegaard og pengene* (148,9), s. 146f., og af dem fremgår det, at SK ofte foretog køreture til forskellige steder på Sjælland, fx Lyngby, Hørsholm, Bellevue, Røjels Kro og Fredensborg.

I trykt udgave: Bind 28 side 159 linje 24

◀ **atter har skrevet en stor Deel af et Indlæg: »Enten - Eller« ... reen digterisk Fremstilling** : sigter formentlig til »Forførerens Dagbog« i første del af *Enten - Eller* (1843), i *SKS 2*, 291-432, der dog synes at være afsluttet efter hjemkomsten fra Berlin, se tekstredegerelsen til *Enten - Eller* i *SKS K2-3*, 38, 41-43 og 55.

I trykt udgave: Bind 28 side 159 linje 28

◀ **en gylden Nøgle lukker alle Døre op** : ordsprog kendt i forskellige variationer om penges indflydelse, fx »Guld-Nøglen lukker alle Porte op«, optegnet som nr. 1016 i N.F.S. Grundtvig *Danske Ordsprog og Mundheld*, Kbh. 1845, ktl. 1549, s. 38; og »Guldnøgle lukker alle Døre op, uden [undtagen] Himmeriges«, optegnet som nr. 1325 i C. Molbech *Danske Ordsprog, Tankesprog og Riimsprog*, Kbh. 1850, ktl. 1573, s. 89. Andre former, fx »Gylden Nøgle oplukker alle Porte«, er optegnet som nr. 3307 i E. Mau *Dansk Ordsprogs-Skat* bd. 1-2, Kbh. 1879; bd. 1, s. 370.

I trykt udgave: Bind 28 side 160 linje 2

◀ **jeg forstaaer at bruge Penge** : Om SKs forbrug af penge, se afsnittet »Livets Ophold« i F. Brandt og E. Thorkelin *Søren Kierkegaard og pengene* (148,9), s. 131-161.

I trykt udgave: Bind 28 side 160 linje 3

◀ **betræffende** : angående.

I trykt udgave: Bind 28 side 160 linje 9

◀ **vistnok** : visselig, sandelig.

I trykt udgave: Bind 28 side 160 linje 9

◀ **din Kjærlighedshistorie** : hentyder måske til Sophie Kaltenborn, som Emil Boesen kendte fra vanførehjemmet J.P. Langgaards orthopædiske Institut (141,3) og syntes at nære varme følelser for, og som han omtaler i to breve, hhv. af 15. juni og 19. juli 1840, til sin fætter og gode ven magister Martin Hammerich, trykt af Carl Weltzer i artiklen »Stemninger og Tilstande i Emil Boesens Ungdomsaaer« i *Kirkehistoriske Samlinger*, 7. rk., udg. af B. Kornerup, bd. 1, Kbh. 1951-53, s. 379-441; s. 417 (med note 19, s. 440) og s. 419. Emil Boesen blev senere forlovet med Lovise Holtermann (187,22).

I trykt udgave: Bind 28 side 160 linje 14

◀ **indcamineret** : dvs. incammineret el. inkammineret, indbragt.

I trykt udgave: Bind 28 side 160 linje 16

◀ **Novize** : dvs. novice.

I trykt udgave: Bind 28 side 160 linje 20

◀ **trække fra Læderet** : udtryk for at drage sit sværd, sin sabel, kniv osv. (især for at slås el. gå løs paa en modstander).

I trykt udgave: Bind 28 side 160 linje 22

◀ **eh bien** : fr., nuvel.

I trykt udgave: Bind 28 side 160 linje 31

◀ **byde (...) Spidsen** : talemåde: »At byde En Spidsen (☺: sætte sig til Modværge)«, E. Mau *Dansk Ordsprogs-Skat* (160,2) bd. 1, s. 104.

I trykt udgave: Bind 28 side 161 linje 3

◀ **Anspielung** : ty., hentydning.

I trykt udgave: Bind 28 side 161 linje 9

◀ **der ligger et Punkt uden for mig** : hentydning til 'det arkimediske punkt' (143,8).

I trykt udgave: Bind 28 side 161 linje 13

◀ **Schellings senere Forelæsninger** : se hertil Schellings forelæsninger (144,15) nr. 22-27 i SKs referat i Not11:22-27, dateret den 3., den 5., den 7., den 10., den 13. og den 14. jan. 1842, iSKS 19, 335-344.

I trykt udgave: Bind 28 side 161 linje 15

◀ **længes jeg efter ... at meddele Dig en Naadegave** : henviser til Rom 1,11, hvor Paulus til romerne skriver: »Thi mig forlænges [jeg føler længsel] efter at see Eder, at jeg kunde meddele Eder nogen aandelig Naadegave, saa I maatte styrkes« (NT-1819). – **Paulus**: den betydeligste skikkelse i den ældste kristendom, formentlig henrettet o. 65 i Rom. De 13 breve, der i NT er overleveret under Paulus' navn, blev på SKs tid almindeligvis alle anset for ægte; i dag regnes normalt kun de syv eller ni for ægte, heriblandt Første Thessalonikerbrev, samt Romerbrevet, de to Korintherbreve og Galaterbrevet.

I trykt udgave: Bind 28 side 161 linje 23

◀ **hyperboræiske** : af gr., 'hvad der hører til det yderste nord', hinsides Boreas, der if. den gr. mytologi er den som gud personificerede nordenvind.

I trykt udgave: Bind 28 side 161 linje 25

◀ **er det (...)** saa : forholder det sig således.

I trykt udgave: Bind 28 side 161 linje 27

◀ **fremtage af dit Forraadskammer Gl. og Nyt** : hentyder til Matt 13,52, hvor Jesus sammenligner enhver skriftklog, der er blevet Himmerigets discipel, med »en Huusbonde, der bringer frem af sit Forraad Nyt og Gammelt« (NT-1819).

I trykt udgave: Bind 28 side 161 linje 28

◀ **forraadt hende** : røbet, afsløret for hende.

I trykt udgave: Bind 28 side 162 linje 2

◀ **Læge helbred Dig selv** : hentyder til Luk 4,23, hvor Jesus til jøderne i synagogen i Nazaret siger: »I ville [vil] sikkerligen sige mig dette Ordsprog: Læge, læg dig selv« (NT-1819).

I trykt udgave: Bind 28 side 162 linje 10

◀ **taler saa**: således.

I trykt udgave: Bind 28 side 162 linje 14

◀ **min Kasse** : min pengekasse.

I trykt udgave: Bind 28 side 162 linje 17

◀ **Det Olsenske Hus** : 144,26.

I trykt udgave: Bind 28 side 162 linje 23

◀ **det lille Nummer af den hvide Dame ... »Tag min Haand ... boer Ærlighed** : frit citat fra 1. akt, 5. scene, i *Den hvide Dame. Syngespil i tre akter af Scribe; oversat til Boieldieus Musik* af Thomas Overskou, Kbh. 1826, s. 12, hvor Dikson, forpagteren på de Avenel'ske godser, siger til den unge eng. officer Georg: »Tag min Haand! i mit Bryst kun Ærlighed boer! / Vi paa Fædrenes Viis / Vil drikke Venskabs Skaal!« Den fr. forf. A.E. Scribe *La dame blanche* til musik af F.A. Boieldieu (el. Boyeldieu) udkom i 1825. Fra premieren den 30. okt. 1826 og frem til den 13. nov. 1841 blev stykket opført i alt 50 gange på Det kgl. Teater.

I trykt udgave: Bind 28 side 162 linje 27

◀ **Din Fader og Moder** : Johannes og Sophie Boesen (149,9).

I trykt udgave: Bind 28 side 162 linje 30

◀ **An dem Hr** : dvs. An den Herrn.

I trykt udgave: Bind 28 side 163 linje 1

◀ **Cand: theol.** : Emil Boesen blev cand.theol. i 1834.

I trykt udgave: Bind 28 side 163 linje 2

◀ **fr.** : franko el. franco (149,14).

I trykt udgave: Bind 28 side 163 linje 4

◀ **Philosoph-Gangen** : 146,4.

I trykt udgave: Bind 28 side 163 linje 4

◀ **Emil** : SKs nære ven Emil Boesen (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 163 linje 6

◀ **d. 6 Feb.** : den 6. feb. 1842, på hvilket tidspunkt SK opholdt sig i Berlin (144,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 163 linje 6

◀ **Dit Brev har jeg rigtigt modtaget** : Emil Boesens brev synes ikke at være bevaret. – **rigtigt modtaget**: fast udtryk som kvittering for modtagelse af et brev.

I trykt udgave: Bind 28 side 163 linje 7

◀ **mit sidste** : sigter til SKs brev af 16. jan. 1842 til Emil Boesen, se Brev 84, i SKS 28, 157-163.

I trykt udgave: Bind 28 side 163 linje 8

◀ **næstsidste Brev** : sigter til SKs brev af 1. jan. 1842 til Emil Boesen, se Brev 83, i SKS 28, 153-156.

I trykt udgave: Bind 28 side 163 linje 8

◀ **forsikkrede, at Du havde Sæde i mine Tankers Raad** : sigter til en passage i Brev 83 (163,8), i SKS 28, 155f.

I trykt udgave: Bind 28 side 163 linje 11

◀ **fornemlig** : el. fornemmelig, først og fremmest, især.

I trykt udgave: Bind 28 side 163 linje 13

◀ **min Smule Produktivitet** : *Af en endnu Levendes Papirer*, i SKS 1, 5-57, udkom den 7. sept. 1838, se tekstreddegørelsen i SKS K1, 67, og *Om Begrebet Ironi med stadigt Hensyn til Socrates*, i SKS 1, 59-357, udkom den 29. sept. 1841, se tekstreddegørelsen i SKS K1, 119.

I trykt udgave: Bind 28 side 163 linje 15

◀ **ad extra** : lat., udadtil.

I trykt udgave: Bind 28 side 163 linje 29

◀ **Den nu ofte nok omhandlede Sag** : vedrørende SKs brudte forlovelse med Regine Olsen (144,16).

I trykt udgave: Bind 28 side 163 linje 30

◀ **hun** : SKs tidligere forlovede Regine Olsen (144,16).

I trykt udgave: Bind 28 side 164 linje 1

◀ **Overhaling** : belæring, irettesættelse, nedsættende kritik el. omtale.

I trykt udgave: Bind 28 side 164 linje 11

◀ **Jeg har været sygelig her i Berlin** : I et tidligere brev til Emil Boesen, Brev 84, skriver SK, at han har lidt af gigt i hovedet (159,9).

I trykt udgave: Bind 28 side 164 linje 22

◀ **Kulden i Berlin er vel ikke saa betydelig** : Anført i reamur (forkortet R) omregnet til celcius (forkortet C) var de laveste og højeste temperaturer i hvert af døgnene fra den 1. til den 6. feb. 1842 følgende: den 1. feb. ÷ 0,7° R (÷ 0,9° C) og + 3,2° R (+ 4° C); den 2. feb. ÷ 3,1° R (÷ 3,9° C) og + 1,1° R (+ 1,4° C); den 3. feb. + 0,9° R (+ 1,1° C) og + 3° R (+ 3,6° C); den 4. feb. + 0,4° R (+ 0,5° C) og + 1,8° R (+ 2,3° C); den 5. feb. ÷ 4° R (÷ 5° C) og + 1° R (+ 1,3° C); den 6. feb. ÷ 4,8° R (÷ 6° C) og + 0,5° R (+ 0,6° C). Se *Königlich privilegirte Berlinische Zeitung von Staats- und gelehrten Sachen*, nr. 27, den 2. feb., nr. 28, den 3. feb., nr. 29, den 4. feb., nr. 30, den 5. feb., nr. 31 den 7. feb. og nr. 32, den 8. feb. 1842.

I trykt udgave: Bind 28 side 164 linje 24

◀ **8te** : otte.

I trykt udgave: Bind 28 side 164 linje 26

◀ **Nerveaffektioner** : sygelig tilstand i nervesystemet.

I trykt udgave: Bind 28 side 164 linje 27

◀ **skuffede Forventninger m: H: t: Schelling** : Både i sit brev af 27. feb. 1842, til Emil Boesen og i sit brev, stemplet i Berlin den 27. feb. 1842, til broderen P.C. Kierkegaard skriver SK, at Schelling vrøvler i sine forelæsninger (144,15), se Brev 86 i SKS 28, 168,18, og Brev 4 i SKS 28, 18,7. If. SKs referater af Schellings forelæsninger i notesbog 11, holdt han op med at tage notater den 4. feb. 1842, se Not11:40, i SKS 19, 367.

I trykt udgave: Bind 28 side 164 linje 28

◀ **hidse mig** : opildne mig.

I trykt udgave: Bind 28 side 164 linje 30

◀ Msker **kunne**: kan.

I trykt udgave: Bind 28 side 165 linje 22

◀ **igjennem Lunds** : gennem familien Lund, SKs svogre, brødrene Christian Lund (148,5) og Ferdinand Lund (183,14), samt deres børn, se følgende kommentar.

I trykt udgave: Bind 28 side 165 linje 30

◀ **igjennem Børnene** : SKs nevøer og niecer: Henrik Lund (145,30), Michael Lund (145,30), Carl Lund (145,31) og Sophie Lund (145,31), Henriette Lund (145,31) og Wilhelm Lund (145,31).

I trykt udgave: Bind 28 side 165 linje 31

◀ **Jfr Dencker** : Christian Lunds husbestyrerinde, jf. Henriette Lund (145,31) *Erindringer fra Hjemmet*, Kbh. 1909, s. 109f.; Christian Lund boede i Store Kjøbmagergade matrikelnr. 7, gadenr. 42, på 1. sal i en bygning på hjørnet af Store Kjøbmagergade og Klareboderne. If. folketællingen feb. 1840 (Rosenborg kvarter) er der tale om Elisa Dencker, der er anført med en alder på 40 år, af ugift stand og med en beskæftigelse som »Huusjomfrue«; if. folketællingen feb. 1845 er hun født i Eckernförde (en by i Slesvig).

I trykt udgave: Bind 28 side 165 linje 31

◀ **Tiedemanns** : I *Veiviser eller Anviisning til Kjøbenhavns (...) Beboere for Aaret 1842* findes der ingen ved navn Tiedemann, der kan komme på tale. Derimod findes der tre ved navn Tidemand, hvoraf dog kun én synes at kunne komme på tale, nemlig krigskancellisekretær og institutbestyrer Odin Tidemand, boende Gothersgade matrikelnr. 137; ved folketællingen feb. 1840 (Sankt Annæ østre kvarter), hvor familien boede i St. Kongensgade matrikelnr. 31, bestod den bl.a. af Odin Tidemands kone, Pauline Tidemand, der i 1842 var 51 år gammel, og af to ugifte døtre, der i 1842 var hhv. 18 og 16 år gammel.

I trykt udgave: Bind 28 side 165 linje 32

◀ **en sød Lugt i min Næse** : allusion til 3 Mos 1,9.13.17; 2,2.9; 3,5.16; 6,8.14; 8,21.28; og 17,6, hvor det hedder, at brændofferet hhv. røgofferet på alteret er »en sød Lugt for HERREN« (GT-1740). Se også Ezra 6,10; Ez 20,28.41; Dan 2,46; og Sir 50,18 (GT-1740).

I trykt udgave: Bind 28 side 166 linje 6

◀ **dreie (...) en Voxnæse** : talemåde i betydningen: narre.

I trykt udgave: Bind 28 side 166 linje 13

◀ **saa snart Schelling er færdig** : Schelling holdt sin sidste forelæsning (144,15) den 18. marts 1842.

I trykt udgave: Bind 28 side 166 linje 15

◀ **mine 4 Neveuer og 2 Niecer** : 165,31.

I trykt udgave: Bind 28 side 166 linje 29

◀ **Til den Ende** : til det formål, i den hensigt.

I trykt udgave: Bind 28 side 166 linje 29

◀ **vedligeholdet (...) en stadig Correspondence med dem** : se SKs breve fra Berlin til sine nevøer og niecer i gruppen Familien Lund, Brev 171-172, Brev 176, Brev 188-190 og Brev 193-195, i SKS 28 281-284, 288f., 301-306 og 308-314.

I trykt udgave: Bind 28 side 166 linje 30

◀ **som den forlorne Søn** : hentyder til Jesu lignelse om den forlorne, dvs. den fortabte søn i Luk 15,11-32 (NT-1819).

I trykt udgave: Bind 28 side 166 linje 35

◀ **svægges** : dvs. svækkes.

I trykt udgave: Bind 28 side 166 linje 36

◀ **paa Dommens Dag skal gjøre Regnskab** : Forestillingen om, at Gud gør regnskabet op, og at mennesker skal gøre regnskab over for ham på dommens dag, findes flere steder i NT, fx i Matt 12,36; Rom 9,28; 1 Pet 4,5. Jf. også Jesu beskrivelse af verdensdommen i Matt 25,31-46.

I trykt udgave: Bind 28 side 167 linje 4

◀ **ikke er bleven forlovet med en Pige ... gjerne vilde forloves med** : 160,14.

I trykt udgave: Bind 28 side 167 linje 5

◀ **Der er et svælgende Dyb mell Dit og Mit** : spiller på Jesu lignelse om den rige mand og Lazarus i Luk 16,19-31. Da den rige mand vågner op i dødsriget og pines i luerne, beder han Abraham sende Lazarus for at læske hans tunge med vand. Abraham afslår og siger, at der »er imellem os og Eder et stort Svælg befæstet, at de, som ville [vil] fare herfra ned til Eder, kunne [kan] ikke, og de kunne ikke heller fare derfra over til os«, v. 26 (NT-1819). – **svælgende**: afledt af svælg, dyb afgrund el. kløft; meget dyb, (næsten) bundløs el. uoverstigelig, gabende.

I trykt udgave: Bind 28 side 167 linje 7

◀ **i Foraaret færdig med Enten – Eller** : SK blev dog først færdig med *Enten – Eller* o. sept. 1842, hvorefter fulgte renskrivningen, sætningen og korrekturlæsningen af de to store bind, der udkom den 20. feb. 1843, se tekstredigeringen i SKS K2-3, 7 og 38-58.

I trykt udgave: Bind 28 side 167 linje 12

◀ **vant til at se mine Arbejder tilblive** : hentyder formentlig til, at Emil Boesen har fulgt tilblivelsen af såvel *Af en endnu Levendes Papirer* (163,15) som af disputatsen *Om Begrebet Ironi* (163,15), muligvis også af de fire tidlige artikler fra 1834-36, i SKS 14, 7-35.

I trykt udgave: Bind 28 side 167 linje 18

◀ **læser dig (...) for** : læser for dig.

I trykt udgave: Bind 28 side 167 linje 19

◀ **en 14 a 20 Ark** : SK synes at have skrevet kladden til følgende dele af *Enten – Eller* (167,12) i Berlin: »Ægteskabets æsthetiske Gyldighed« (151,21), »Forførerens Dagbog« (159,28), »Den første Kjærlighed«, »Det antike Tragiskes Reflex i det moderne Tragiske« og »Vexel-Driften« samt påbegyndt »Diapsalmata« (167,21), se tekstredigeringen til *Enten – Eller* i SKS K2-3, 38-58.

I trykt udgave: Bind 28 side 167 linje 19

◀ **Frisk Mod Antonius** : frit citat fra 1. akt, 1. scene, i Ludvig Holbergs komedie *Den politiske Kandestøber* (opført første gang 1722), hvor Antonius, der for tredje gang er på vej til Herman von Bremen for at bejle til hans datter, Engelke, fortæller om, hvordan han de tidligere gange er vendt om, og siger videre: »Var det ikke for Skam Skyld og den Bebreidelse, jeg maa lide af min Moer, saa gik det ligesaa til denne Gang. Det er en naturlig Feyl og Flygtagthed, som jeg ikke let kand overvinde; hver Gang jeg vil banke paa Døren, er det ligesom en vil holde min Haand tilbage. Men frisk Mod, Antonius, er halv Tæring, det hielper ikke, du maa dertil.« *Den Danske Skue-Plads* (151,24) bd. 1. Bindene er uden årstal og sidetal.

I trykt udgave: Bind 28 side 167 linje 20

◀ **enkelte Afsnit som jeg arbejder paa** : hentyder formentlig til »Diapsalmata« i første del af *Enten - Eller* (167,19), i *SKS* 2, 25-52.

I trykt udgave: Bind 28 side 167 linje 21

◀ **Schelling ... hører ham blot, skriver Intet, hverken paa Stedet ell. hjemme** : 164,28. Med 'hjemme' sigter SK til, at han hidtil havde renskrevet sine notater fra Schellings forelæsninger (168,4).

I trykt udgave: Bind 28 side 167 linje 22

◀ **min Broder Peter skrev med en vis Reservation** : I fortegnelsen over modtagne og afsendte breve i 1841 i P.C. Kierkegaards dagbog (144,4), s. 117, skriver han ud for den 4. nov. og ligeledes ud for den 10. nov., at han har modtaget brev »fr. S.A. Kierkegaard«, og tilsvarende ud for den 14. nov., at han har skrevet »til Mag. S.A. Kierkegaard«; ved alle de følgende breve, som P.C. Kierkegaard har modtaget fra og sendt til SK i Berlin, skriver han hhv. »fr. Søren« og »t. Søren i Berlin«, se s. 117 og s. 120 (brevfortegnelsen for 1842).

I trykt udgave: Bind 28 side 167 linje 25

◀ **Denne Vinter i Berlin** : 144,3.

I trykt udgave: Bind 28 side 167 linje 36

◀ **havt 3 a 4 Timer Collegier daglig** : Foruden F.W.J. Schellings forelæsninger (144,15) fulgte SK også Ph. Marheinekes forelæsninger over »Die Christliche Dogmatik, mit Rücksicht auf Daubs System« (se Not9:1 og Not10:8-9, i *SKS* 19, 249-277 og 288-301) og K. Werders forelæsninger over »Logik und Metaphysik mit besonderer Rücksicht auf die bedeutendsten älteren und neueren Systeme« (se Not9:2-9, i *SKS* 19, 278-282), jf. »Verzeichniss der Vorlesungen im Winterhalbenjahre 1841-42« (144,12). Derimod opgav SK at følge H. Steffens antropologiske forelæsninger, jf. Brev 162 af 15. dec. 1841 til F.C. Sibbern, i *SKS* 28, 268f.

I trykt udgave: Bind 28 side 168 linje 1

◀ **skrive Schellings Forelæsninger, som jeg skrev reent** : se SKs renskrevne notater fra Schellings forelæsninger (144,15) i Not11:1-39, i *SKS* 19, 305-366.

I trykt udgave: Bind 28 side 168 linje 4

◀ **Din Fader og Moder** : Johannes og Sophie Boesen (149,9).

I trykt udgave: Bind 28 side 168 linje 9

◀ **Hern** : dvs. Herrn.

I trykt udgave: Bind 28 side 168 linje 12

◀ **Candidat der Theologie** : Emil Boesen blev cand.theol. i 1834.

I trykt udgave: Bind 28 side 168 linje 13

◀ **fr** : franko el. franco (149,14).

I trykt udgave: Bind 28 side 168 linje 14

◀ **Philosophgangen** : 146,4.

I trykt udgave: Bind 28 side 168 linje 15

◀ **Emil** : SKs nære ven Emil Boesen (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 168 linje 17

◀ **Schelling vrøvler grændseløs** : 164,28 og 167,22.

I trykt udgave: Bind 28 side 168 linje 18

◀ **forlader Berlin** : SK ankom til Kbh. med dampskibet »Christian VIII« fra Kiel den 6. marts 1842 og har formentlig forladt Berlin den 4. marts 1842. Jf. *Dagen*, nr. 65, den 6. marts 1842.

I trykt udgave: Bind 28 side 168 linje 19

◀ **for at fuldføre Enten - Eller** : 167,12.

I trykt udgave: Bind 28 side 168 linje 23

◀ **Depositum** : betroet el. gemt gods.

I trykt udgave: Bind 28 side 168 linje 26

◀ **Jeg er et Søndagsbarn** : Betegnelsen 'søndagsbarn' benyttes normalt om en person, som er født om søndagen, el. (især i daglig tale) om en person, som er særlig heldig udstyret fra naturens hånd, har heldet med sig, har et opvakt lyst hoved og et glad sind. SK blev født den 5. maj 1813, der var en onsdag.

I trykt udgave: Bind 28 side 169 linje 10

◀ **duer (...)** ikke stort til : er ikke særlig god el. dygtig til.

I trykt udgave: Bind 28 side 169 linje 13

◀ aabne vor **Fiscus**: pengekasse (142,8).

I trykt udgave: Bind 28 side 169 linje 25

◀ **faaer Dig under Armen** : for (efter tidens skik) at gå tur sammen.

I trykt udgave: Bind 28 side 169 linje 27

◀ **Cigarren tændt** : 152,4.

I trykt udgave: Bind 28 side 169 linje 27

◀ **Professoren sidder paa Bukken** : hentyder formentlig til, at SK har brugt øgenavnet 'Professoren' om Emil Boesen, og at denne undertiden har været kusk på deres fælles køreture.

I trykt udgave: Bind 28 side 169 linje 27

◀ **blæser af** : lader hånt om, ringeagter.

I trykt udgave: Bind 28 side 169 linje 28

◀ **Hurra for mig og Dig ... den Dag forglemmes aldrig** : frit citat fra skæmtevisen »Manden og Konen sadde dem ned« (145,20).

I trykt udgave: Bind 28 side 169 linje 31

◀ **An dem Her** : dvs. An den Herrn.

I trykt udgave: Bind 28 side 170 linje 6

◀ **Cand: th:** : Emil Boesen blev cand.theol. i 1834.

I trykt udgave: Bind 28 side 170 linje 7

◀ **fr.** : franko el. franco (149,14).

I trykt udgave: Bind 28 side 170 linje 9

◀ **Philosophgangen** : 146,4.

I trykt udgave: Bind 28 side 170 linje 9

◀ **Emil** : SKs nære ven Emil Boesen (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 170 linje 11

◀ **Jeg er da i Berlin** : SK rejste mandag den 8. maj 1843 fra Kbh. med dampskibet »Königin Elisabeth« til Stralsund og videre derfra med diligence til Berlin. Jf. *Dagen*, nr. 125, den 8. maj 1843, og se journaloptegnelsen JJ:109, dateret Berlin, den 10. maj 1843, i *SKS* 18, 175f., med kommentarer, hvoraf det også fremgår, at SK var tilbage i København tirsdag den 30. maj 1843, jf. *Dagen*, nr. 146, den 31. maj. 1843.
- **Berlin**: 144,3.

I trykt udgave: Bind 28 side 170 linje 12

◀ **Hotel Saxen** : Hotel de Saxe, beliggende i Burgstraße 20, anført under »Gasthöfe erster Klasse« i *Allgemeiner Wohnungsanzeiger für Berlin, Charlottenburg und Umgebungen auf das Jahr 1843*, red. Königl. Polizei-Rath Winckler, Berlin 1843, s. 522. Se også J. Löwenberg *Der Fremde in Berlin und Potsdam. Neuester und zuverlässigster Wegweiser beim Besuche dieser Hauptstädte und ihrer Umgebungen*, 3. forbedrede udg., Berlin 1843 [1841], s. 2, hvor Hotel de Saxe ligeledes er anført under »Gasthöfe I. Klasse«.

I trykt udgave: Bind 28 side 170 linje 12

◀ **Igaar ankom jeg** : tirsdag den 9. maj 1843, se journaloptegnelsen JJ:109, dateret Berlin, den 10. maj 1843, i *SKS* 18, 175f., med kommentarer.

I trykt udgave: Bind 28 side 170 linje 13

◀ **idag arbejder jeg** : jf. journaloptegnelsen JJ:109 (170,12). SK sigter til arbejdet med *Gjentagelsen* (172,8).

I trykt udgave: Bind 28 side 170 linje 14

◀ **Dit Livs Forviklinger** : Hvad der konkret sigtes til, er ikke identificeret.

I trykt udgave: Bind 28 side 170 linje 18

◀ **unter Linden** : Under den Linden, hovedgade i Berlins bymidte, der løber ml. Pariser Platz og kongeslottet.

I trykt udgave: Bind 28 side 170 linje 20

◀ **hvert utilbørligt Ord jeg haver talet** : hentyder til Matt 12,36 med Jesu formaning til farisæerne: »Men jeg siger Eder, at Menneskene skulle [skal] gjøre Regnskab paa Dommens Dag for hvert utilbørligt Ord, som de have talet« (NT-1819).

I trykt udgave: Bind 28 side 170 linje 24

◀ **An dem Hern** : dvs. An den Herrn.

I trykt udgave: Bind 28 side 171 linje 3

◀ **Cand.** : Emil Boesen blev cand.theol. i 1834.

I trykt udgave: Bind 28 side 171 linje 4

◀ **fr.** : franko el. franco (149,14).

I trykt udgave: Bind 28 side 171 linje 6

◀ **Philosoph-Gangen** : 146,4.

I trykt udgave: Bind 28 side 171 linje 6

◀ **15 Mai** : den 15. maj 1843, på hvilket tidspunkt SK opholdt sig i Berlin (170,12).

I trykt udgave: Bind 28 side 171 linje 8

◀ **Emil** : SKs nære ven Emil Boesen (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 171 linje 9

◀ **Indlagte Brev** : sigter til det foregående brev til Emil Boesen, Brev 87 i *SKS* 28, 170f.

I trykt udgave: Bind 28 side 171 linje 10

◀ **strax efter min Ankomst** : jf. det foregående brev til Emil Boesen, Brev 87, hvor SK skriver: »Igaar ankom jeg, idag arbejder jeg,« SKS 28, 170,13f.

I trykt udgave: Bind 28 side 171 linje 10

◀ **igjen flot** : klar af grunden og kan igen flyde.

I trykt udgave: Bind 28 side 171 linje 11

◀ **et Vink** : et tegn, en antydning, et fingerpeg, kan også betyde: en indirekte el. diskret underretning.

I trykt udgave: Bind 28 side 171 linje 13

◀ **sat sapienti** : lat., tilstrækkeligt for den indsigtsfulde, frit citat fra 3. akt, 6. scene, v. 8, el. 3. akt, 3. scene, v. 8, i komedien *Phormio* af den rom. digter Terents (egl. Publius Terentius Afer, o. 185-159 f.Kr.), se *P. Terentii Afri Comoediae sex*, udg. af B.F. og F. Schmieder, 2. udg., Halle 1819 [1794], ktl. 1291, s. 458: »ah, dictum sapienti sat est.« Denne replik gengives således i *Andria, Selvplageren og Formio, tre latinske Lystspil af Publius Terentsius Afer*, overs. af Mathias Rathje, Kbh. 1797, ktl. 1295, 2. del, s. 158: »O! halve Ord er nok for kloge Folk.«

I trykt udgave: Bind 28 side 171 linje 14

◀ **gaaer (...) neppe videre** : rejser næppe videre.

I trykt udgave: Bind 28 side 171 linje 15

◀ **Forretninger** : arbejdsopgaver, embedsmæssige gøremål.

I trykt udgave: Bind 28 side 171 linje 16

◀ **mit Hjem** : I maj 1843 boede SK i Nørregade matrikelnr. 230 (159,24).

I trykt udgave: Bind 28 side 171 linje 20

◀ **mit Bibliothek** : sml. ktl.

I trykt udgave: Bind 28 side 171 linje 20

◀ **Jägerstraße und Charlottenstraße an der Ecke** : På hjørnet af Jägerstraße og Charlottenstraße (156,14).

I trykt udgave: Bind 28 side 171 linje 24

◀ **Verten** : apoteker G. Lange (156,14).

I trykt udgave: Bind 28 side 171 linje 25

◀ **An dem Herrn** : dvs. An den Herrn.

I trykt udgave: Bind 28 side 172 linje 1

◀ **Cand.** : Emil Boesen blev cand.theol. i 1834.

I trykt udgave: Bind 28 side 172 linje 2

◀ **fr.** : franko el. franco (149,14).

I trykt udgave: Bind 28 side 172 linje 4

◀ **Philosoph-Gangen** : 146,4.

I trykt udgave: Bind 28 side 172 linje 4

◀ **Emil** : SKs nære ven Emil Boesen (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 172 linje 6

◀ **d. Mai** : Brevet er poststemplet den 25. maj, dvs. den 25. maj 1843, se tekstreddegørelsen, s. 227. På dette tidspunkt opholdt SK sig i Berlin (170,12).

I trykt udgave: Bind 28 side 172 linje 7

◀ **Om en liden Stund skulde I see mig igjen** : hentyder til Joh 16,16, hvor Jesus siger til sine disciple: »Om en liden Stund skulle [skal] I ikke see mig; og atter om en liden Stund skulle I see mig; thi jeg gaaer hen til Faderen« (NT-1819). – SK var tilbage i København den 31. maj 1843 (170,12).

I trykt udgave: Bind 28 side 172 linje 8

◀ **færdig med et Arbeide, der er mig af Vigtighed** : SK siger til *Gjentagelsen*. Skriftet blev ganske vist revideret og udbygget med en anden del, efter at SK var vendt tilbage til København, men det ændrer ikke ved det forhold, at SK den 25. maj 1843 har betragtet skriftet som færdigt. Se tekstredegørelsen til *Gjentagelsen* i SKS K4, 12-28, især s. 18f. *Gjentagelsen* udkom den 16. okt. 1843, se tekstredegørelsen i SKS K4, 7.

I trykt udgave: Bind 28 side 172 linje 8

◀ **i fuld Fart med et nyt** : SK siger først og fremmest til et udkast og en synopse til *Frygt og Bæven*, men også til en række anlæg til »'Skyldig?' – 'Ikke-Skyldig?'« (som senere indgik i *Stadier paa Livets Vei* (1845)), se tekstredegørelsen til *Frygt og Bæven* i SKS K4, 89f. *Frygt og Bæven* udkom samme dag som *Gjentagelsen*, den 16. okt. 1843, se tekstredegørelsen til *Frygt og Bæven* i SKS K4, 75.

I trykt udgave: Bind 28 side 172 linje 9

◀ **mit Bibliothek** : sml. ktl.

I trykt udgave: Bind 28 side 172 linje 9

◀ **I Begyndelsen var jeg syg** : sml. SKs brev af 10. maj 1843 til Emil Boesen, Brev 87 i SKS 28, 170,14-16, og hans brev af 15. maj 1843 til Emil Boesen, Brev 88 i SKS 28, 171,10f.

I trykt udgave: Bind 28 side 172 linje 10

◀ **Restaurationen** : sigter måske til Café Belvédère, beliggende i Hinter der Katholischen Kirche nr. 3, i nærheden af Opernplatz ved Unter den Linden; se SKs brev, fra julen 1841, til nevøen Michael Lund, Brev 188 i SKS 28, 302,16.

I trykt udgave: Bind 28 side 172 linje 15

◀ **Hr Grobecker** : Philipp Grobecker (1815-83), ty. komisk skuespiller; kom i 1840 til Königstädter Theater og var en meget populær skuespiller med pantomime som speciale. Königstädter Theater blev åbnet i 1828 på hjørnet af Alexanderplatz og Alexanderstraße og fungerede indtil lukningen i 1845 som en scene med speciale i de burleske lystspil, der i fr. tradition kaldes farcer, i ty. posser, se *Gjentagelsen*, i SKS 4, 30,1-3, og 38f., med kommentarer.

I trykt udgave: Bind 28 side 172 linje 23

◀ **et Mundheld** : en frase.

I trykt udgave: Bind 28 side 172 linje 23

◀ **hver fjerde Ord** : her formentlig i betydningen: hver fjerde replik.

I trykt udgave: Bind 28 side 172 linje 24

◀ **ich falle um und bin hin** : ty., jeg falder om og rives hen. En kilde er ikke identificeret.

I trykt udgave: Bind 28 side 172 linje 24

◀ **ich falle hin und bin um** : ty., jeg falder hen og rives om. En kilde er ikke identificeret.

I trykt udgave: Bind 28 side 172 linje 25

◀ **Gott weiß es** : ty., Gud ved det (173,4).

I trykt udgave: Bind 28 side 172 linje 26

◀ **Crisis** : af gr., krise, dvs. det afgørende tidspunkt i sygdomsforløbet, der viser, om patienten dør el. kommer sig; omslag, vendepunkt.

I trykt udgave: Bind 28 side 173 linje 2

◀ **Gud veed det** : talemåde i betydningen: for mig er det usikkert, kun Gud ved det, sml. E. Mau *Dansk*

Ordsprogs-Skat (160,2) bd. 1, s. 367.

I trykt udgave: Bind 28 side 173 linje 4

◀ **ligeoverfor** : i forhold til.

I trykt udgave: Bind 28 side 173 linje 5

◀ **Extraction** : herkomst.

I trykt udgave: Bind 28 side 173 linje 8

◀ **An dem Hrn** : dvs. An den Herrn.

I trykt udgave: Bind 28 side 173 linje 10

◀ **Cand:** : Emil Boesen blev cand.theol. i 1834.

I trykt udgave: Bind 28 side 173 linje 11

◀ **fr.** : franko el. franco (149,14).

I trykt udgave: Bind 28 side 173 linje 13

◀ **Philosophgangen** : 146,4.

I trykt udgave: Bind 28 side 173 linje 13

◀ **Jeg har ikke Blichers Noveller** : sigter St. St. Blichers *Samlede Noveller* bd. 1-5, Kbh. 1833-36, og supplementsbindet *Nyeste Noveller og Digte*, Kbh. 1840, ktl. 1521-1523. If. kvitteret regning af 31. dec. 1836 fra universitetsboghandler C.A. Reitzel (KA, D pk. 7 læg 6) anskaffede SK bd. 5 den 19. jan. 1836. – **Blichers**: Steen Steensen Blicher (1782-1848), da. præst og forf.

I trykt udgave: Bind 28 side 173 linje 16

◀ **min Isaak** : sigter formentlig til *Frygt og Bæven. Dialektisk Lyrik* af pseudonymen Johannes de silentio, der udkom den 16. okt. 1843, se tekstredegørelsen til *Frygt og Bæven* i SKS K4, 75. – **Isaak**: hentyder formentlig til beretningen i 1 Mos 22 om Abraham, der skal ofre sin søn Isak, en beretning, der spiller en central rolle i *Frygt og Bæven*.

I trykt udgave: Bind 28 side 173 linje 18

◀ **Farinelli** : kunstnernavn for Carlo Broschi (1705-82), den mest berømte af alle ital. kastratsangere. Han fik en europæisk stjernekarriere og tilbragte 25 år i Spanien, hvor han fordrev kong Filip V's melankoli ved hver aften at synge de samme fire sange for monarken, der ikke kunne undvære ham. Under efterfølgeren Ferdinand VI's kongedømme steg Farinellis indflydelse yderligere, så sangeren fik mere magt end ministrene. Dette eventyrlige kunstnerliv blev bl.a. skildret i *Farinelli. Lystspil i tre Acter, med Sange og Chor til Musik af forskellige Componister. Efter det Franske, og tildeels til Originalens Musik*, overs. af J.L. Heiberg (i *Det kongelige Theaters Repertoire*, nr. 94, bd. 4), Kbh. 1837 [fr. 1835, af de fr. forf. G.H.V. Saint-Georges, A. de Forge og A. de Leuven]. Fra premieren den 16. okt. 1837 og frem til maj 1845 blev stykket opført i alt 33 gange på Det kgl. Teater; det blev genoptaget i foråret 1855.

I trykt udgave: Bind 28 side 173 linje 20

◀ **Cand. E. Boesen** : SKs nære ven Emil Boesen, der blev cand.theol. i 1834 (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 173 linje 23

◀ **Tirsdag** : En nærmere datering af brevet har ikke været mulig.

I trykt udgave: Bind 28 side 174 linje 2

◀ **til mig** : SK boede i Nørregade matrikelnr. 230 indtil okt. flyttedag 1844 (159,24), hvor han flyttede til familiehuset på Nytorv matrikel nr. 2 (se kort 2, B1-2).

I trykt udgave: Bind 28 side 174 linje 3

◀ **ved det Lag** : omkring ved det tidspunkt.

I trykt udgave: Bind 28 side 174 linje 3

◀ **Cand. E. Boesen** : SKs nære ven Emil Boesen, der blev cand.theol. i 1834 (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 174 linje 7

◀ **Søndag** : En nærmere datering af brevet har ikke været mulig.

I trykt udgave: Bind 28 side 174 linje 9

◀ **hen til mig** : 174,3.

I trykt udgave: Bind 28 side 174 linje 11

◀ **ved det Lag** : omkring ved det tidspunkt.

I trykt udgave: Bind 28 side 174 linje 11

◀ **Cand. E. Boesen** : SKs nære ven Emil Boesen, der blev cand.theol. i 1834 (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 174 linje 15

◀ **Emil** : SKs nære ven Emil Boesen (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 174 linje 17

◀ **Paa Mandag** : En nærmere datering af brevet har ikke været mulig.

I trykt udgave: Bind 28 side 174 linje 18

◀ **hjemme** : 174,3.

I trykt udgave: Bind 28 side 174 linje 18

◀ **paa Tuborg** : på vanførehjemmet J.P. Langgaards orthopædiske Institut på Store Tuborg (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 174 linje 19

◀ **Cand.** : Emil Boesen blev cand.theol. i 1834.

I trykt udgave: Bind 28 side 176 linje 2

◀ **jeg seer som i en mørk Tale, Ansigt til Ansigt ... ikke** : hentyder til 1 Kor 13,12, hvor Paulus skriver: »nu see vi ved et Speil, i en mørk Tale [en gåde], men da skulle [skal] vi see Ansigt til Ansigt« (NT-1819).

I trykt udgave: Bind 28 side 176 linje 5

◀ **jeg var syg og Du besøgte mig ikke etc** : hentyder til Jesu beretning i Matt 25,31-46 om verdensdommen, hvor fårene skal skilles fra bukkene, og til bukkene skal kongen sige: »gaaer bort fra mig, I forbandede! i den evige Ild, som er beredt Diævelen og hans Engle. Thi jeg var hungrig, og I gave mig ikke at æde [spise]; jeg var tørstig, og I gave mig ikke at drikke; jeg var fremmed, og I toge mig ikke til Eder; jeg var nøgen, og I klædte mig ikke; jeg var syg og i Fængsel, og I besøgte mig ikke«, v. 41-43 (NT-1819).

I trykt udgave: Bind 28 side 176 linje 7

◀ **de gode ... spørge, Herre naar saae vi Dig syg, naar ... trængende etc** : hentyder til Jesu beretning i Matt 25,31-46 om verdensdommen (176,7), hvor kongen skal sige til fårene, at de er Faderens velsignede og skal arve det rige, der er bestemt for dem, for de tog sig af ham, da han var sulten, tørstig, fremmed, nøgen, og besøgte ham, da han var syg og i fængsel; og de retfærdige skal svare: »Herre, naar saae vi dig hungrig, og gave dig Mad? eller tørstig, og gave dig at drikke? Naar have vi seet dig fremmed, og taget dig til os? eller nøgen, og have klædt dig? Naar have vi seet dig syg, eller i Fængsel, og ere komne til dig?« v. 37-39 (NT-1819).

I trykt udgave: Bind 28 side 176 linje 8

◀ **Xsti Ord at det har været Tilfælde** : hentyder til Jesu beretning i Matt 25,31-46 om verdensdommen (176,7), hvor kongen skal svare de retfærdige: »sandelig siger jeg Eder: hvad I have gjort mod Een af disse mine mindste Brødre, have I gjort mod mig«, v. 40 (NT-1819).

I trykt udgave: Bind 28 side 176 linje 9

◀ **denne Vinter** : En fastsættelse af årstallet har ikke været mulig.

I trykt udgave: Bind 28 side 176 linje 17

◀ **Lilliekongval** : dvs. liljekonval el. lillekonval, *Convallaria majalis* L., der blomstrer i maj.

I trykt udgave: Bind 28 side 176 linje 18

◀ **Cand. E. Boesen** : SKs nære ven Emil Boesen, der blev cand.theol. i 1834 (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 176 linje 23

◀ **Sophisme** : forkert slutning bestemt til at vildlede; spidsfindigt argument, ordkløveri.

I trykt udgave: Bind 28 side 177 linje 3

◀ **denne Forvirring med Thorvaldsens Begravelse** : Thorvaldsen blev bisat lørdag den 30. marts 1844 af biskop J.P. Mynster (178,22) i Vor Frue Kirke i København; forud var gået en sørgehøjtidelighed i Akademiets antiksals, hvor låget var blevet lagt på kisten, inden den i et sørgetog blev ført til Vor Frue Kirke. I marts 1844 boede SK i Nørregade matrikelnr. 230 (159,24), altså ikke så langt fra Vor Frue Kirke. – Bertel Thorvaldsen (1770-1844), da. billedhugger; en hovedskikkelse i den europæiske nyklassicisme, stilretning inden for kunst og arkitektur fra 1750 til 1850.

I trykt udgave: Bind 28 side 177 linje 5

◀ **er det Din Geburtsdag** : Emil Boesen fyldte år den 31. marts. – **Geburtsdag**: fra ty., på SKs tid alm. betegnelse for: fødselsdag.

I trykt udgave: Bind 28 side 177 linje 9

◀ Hvis **saa er**: det forholder sig således.

I trykt udgave: Bind 28 side 177 linje 9

◀ **Cand. E. Boesen** : SKs nære ven Emil Boesen, der blev cand.theol. i 1834 (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 177 linje 18

◀ **Emil** : SKs nære ven Emil Boesen (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 177 linje 20

◀ **hos mig** : Indtil okt. flyttedag 1844 boede SK i Nørregade matrikelnr. 230 (159,24).

I trykt udgave: Bind 28 side 177 linje 21

◀ **ligesom Geert Westphaler, jeg kom strax ind i tre Historier** : hentyder fx til 8. scene i énaktsversionen (1724) af Ludvig Holbergs komedie *Mester Gert Westphaler eller Den meget talende Barber*, hvor Geert Westphaler til en efterhånden mere og mere utålmodig apotekersvend fortæller historien både om sin rejse fra Haderslev til Kiel, om priserne på madvarer i Kiel og om at drikke dus med skarpretteren (bødlen). *Den Danske Skue-Plads* (151,24) bd. 1. Bindene er uden årstal og sidetal.

I trykt udgave: Bind 28 side 177 linje 21

◀ **Bartholin skal jo have Borgerdydsskolen** : Johan Christian Bartholin (1816-84), da. skolemand; gik på Borgerdydsskolen i København fra 1827 til 1834, da han dimitteredes til Københavns Universitet, hvor han studerede teologi og filologi, indtil han i 1840 blev inspektør samt lærer ved den pensionsanstalt, der var knyttet til Borgerdydsskolen på Christianshavn. Efter aftale med skolens hidtidige bestyrer prof. Michael Nielsen indgav han sammen med J. Stilling (177,24) den 25. marts 1844 ansøgning til Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler om tilladelse til at overtage bestyrelsen af Borgerdydsskolen i København; og ved resolution af 28. maj 1844 tildeltes begge tilladelse til i forening at lede skolen og dimittere til universitetet. Se *Efterretninger om Borgerdydsskolen i Kjøbenhavn før og nu*, udg. af Chr. Bartholin og J. Stilling, »Program ved Overtagelsen af Skolen«, Kbh. 1844, s. 20f. Af økonomiske grunde forlod Bartholin skolen i juni 1846 og rejste til udlandet, se Holger Lund *Borgerdydsskolen i Kjøbenhavn 1787-1887. Et Mindeskrift i Anledning af Skolens Hundreårsfest*, Kbh. 1887 (forkortet *Borgerdydsskolen i Kjøbenhavn*), s. 252-255 og s. 293f.

I trykt udgave: Bind 28 side 177 linje 24

◀ **Stilling med ham** : Jacob Michael Henrik Ferdinand Stilling (1815-58), da. skolemand og præst; gik på Viborg Katedralskole, hvorfra han 1832 dimitteredes til Københavns Universitet, 1840 cand.theol., 1835-37 huslærer i Jylland, fra 1841 lærer i religion ved Borgerdydsskolen på Christianshavn og tillige i historie ved

Borgerdydsskolen i København. Ved resolution af 28. maj 1844 blev han udnævnt til medbestyrer for Borgerdydsskolen i København sammen med J.C. Bartholin (177,24) med virkning pr. 1. okt. s.å., fra 1845 tillige præst ved kapellet i Københavns civile arresthus (Domhuskapellet), forlod Borgerdydsskolen i juni 1846 samtidig med J.C. Bartholin, se Holger Lund *Borgerdydsskolen i Kjøbenhavn* (177,24), s. 252-255. Fra 1851 til sin død var han sognepræst i Ølgod og Strelluf (nuv. Strellev) i Ribe stift.

I trykt udgave: Bind 28 side 177 linje 24

◀ **Fængselspræst** : se følgende kommentar.

I trykt udgave: Bind 28 side 177 linje 25

◀ **Visbys Befordring** : Carl Holger Visby (1801-71), da. præst; 1823 cand.theol., 1826-42 præst ved kapellet i Københavns civile arresthus (Domhuskapellet) og for fangerne i Blåtårn, 1829-42 tillige ved Tugt-, Rasp- og Forbedringshuset på Christianshavn samt ved Kastellets fangetårne, hvilket han fra 1830 forenede med at være residerende kapellan ved Vor Frelsers Kirke på Christianshavn, indtil han den 2. april 1844 blev forfremmet til sognepræst ved samme kirke. – **Befordring**: forfremmelse, avancement.

I trykt udgave: Bind 28 side 177 linje 26

◀ **din Tilbøielighed** : dit anlæg, din disposition, din lyst.

I trykt udgave: Bind 28 side 178 linje 2

◀ **Cand.** : Emil Boesen blev cand.theol. i 1834.

I trykt udgave: Bind 28 side 178 linje 7

◀ **Emil** : SKs nære ven Emil Boesen (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 178 linje 9

◀ **Capellaniet i Fredensborg** : Embedet som sognekapellan i Asminderød, Grønholt og Fredensborg i Nordsjælland blev ledigt, da den hidtidige sognekapellan H.P. Bisted den 2. juni 1844 blev udnævnt til sognepræst i Tjustrup og Haldagerlille i Sørø amt. Til embedet blev C.O. Schmidt-Phiseldeck udnævnt den 25. juli 1844. Jf. S.V. Wiberg *Personalhistoriske, statistiske og genealogiske Bidrag til en almindelig dansk Præstehistorie* bd. 1-3, Odense 1870-71 (*En almindelig dansk Præstehistorie*); bd. 1, s. 112.

I trykt udgave: Bind 28 side 178 linje 10

◀ **hic Rhodus, hic salta** : lat., egl. her er Rodos, dans her! – i brevets sammenhæng formentlig i betydningen: her er Rodos, spring her! ('salta' er imperativ af 'salto', der betyder 'danse', mens 'saltus' er substantiv (se følgende citat) og betyder 'spring'). Der hentydes til det mundheld, » Ἰδοὺ Ῥόδος, ἴδου καὶ τό πῆδημα« / »Hic Rhodus, hic saltus«, som den ty. filosof G.W.F. Hegel anfører både på gr. og lat. i sine *Grundlinien der Philosophie des Rechts*, udg. af E. Gans, Berlin 1833 [1821], ktl. 551, i *Georg Wilhelm Friedrich Hegel's Werke. Vollständige Ausgabe* bd. 1-18, Berlin 1832-45; bd. 8, s. 18 (*Jub.* bd. 7, s. 35). Efter selv at have spillet på mundheldet ændrer Hegel ordlyden og indfører betydningen 'danse': »Hier ist die Rose, hier tanze«. I sin gr. ordlyd stammer mundheldet fra Æsops fabel nr. 33 (som i visse udgaver har nr. 203b el. 51) om femkæmperen, der praler med at have foretaget et utroligt spring på Rhodos; herefter siger en tilhører: »Her er Rhodos, her er springet«, i betydningen: Så spring!

I trykt udgave: Bind 28 side 178 linje 11

◀ **Din Præstebolig** : hentyder til, at Emil Boesen, der boede i Philosophgangen matrikelnr. 249 (146,4), hver anden søn- og helligdag holdt gudstjeneste for fysisk handicappede piger ml. 13 og 20 år på vanførehjemmet J.P. Langaards orthopædiske Institut (141,3). Boesen blev dog først ordineret den 19. dec. 1849 i forbindelse med sin udnævnelse til residerende kapellan i Horsens (186,17).

I trykt udgave: Bind 28 side 178 linje 15

◀ **vil ombytte med Kroen** : hentyder måske til ordsproget 'Det er bedre at sidde i kroen og tænke på kirken end sidde i kirken og tænke på kroen', optegnet i Evald Tang Kristensen *Danske ordsprog og mundheld, skjæmetsprog, stedlige talemåder, slagord og samtaleord*, Kbh. 1890, s. 175.

I trykt udgave: Bind 28 side 178 linje 15

◀ **Cand.** : Emil Boesen blev cand.theol. i 1834.

I trykt udgave: Bind 28 side 178 linje 18

◀ **igaar (...)** hos Mynster : Som kgl. konfessionarius prædikede biskop J.P. Mynster hyppigt i Slotskirken, men som biskop prædikede han undertiden også i de andre københavnske kirker, især i Vor Frue Kirke. Hvornår 'igaar' sigter til, lader sig ikke identificere. – **Mynster:** Jakob Peter Mynster (1775-1854), da. biskop, forf. og politiker; dr.theol. 1815; fra 1811 residerende kapellan ved Vor Frue Kirke i København, fra 1826 tillige hofprædikant, fra 1828 kgl. konfessionarius samt hof- og slotspræst ved Christiansborg Slotskirke og fra 1834 biskop over Sjællands stift. Som Sjællands biskop var Mynster den da. kirkes primas og kongens personlige rådgiver; i årene 1835-46 var han kgl. udnævnt gejstligt medlem af stænderforsamlingen i Roskilde, og han havde sæde i en lang række styrende organer. Mynster havde et omfattende både videnskabeligt, kirkeligt og opbyggeligt forfatterskab (jf. ktl. 228-230, 254-255 og 2191-2192). For yderligere oplysninger, se den biografiske kommentar til Brev 236, i SKS 28, 361,4.

I trykt udgave: Bind 28 side 178 linje 22

◀ **Cand. E. Boesen** : SKs nære ven Emil Boesen, der blev cand.theol. i 1834 (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 179 linje 2

◀ **Emil** : SKs nære ven Emil Boesen (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 179 linje 4

◀ **sad i min Vogn ude paa Landeveien** : SK foretog hyppigt køreture med hestevogn til forskellige steder på Sjælland (159,24).

I trykt udgave: Bind 28 side 179 linje 7

◀ **læse Correctur** : På hvilken bog SK skulle læse korrektur, lader sig ikke med sikkerhed identificere. Der er dog formentlig tale om korrekturlæsning af *Fire opbyggelige Taler* 1844, der blev afleveret til Bianco Lunos Bogtrykkeri den 9. aug. 1844 og udkom den 31. aug. 1844, se tekstreddegørelsen i SKS K5, 303 og 287.

I trykt udgave: Bind 28 side 179 linje 12

◀ **Cand.** : Emil Boesen blev cand.theol. i 1834.

I trykt udgave: Bind 28 side 179 linje 16

◀ **hos mig** : 177,21.

I trykt udgave: Bind 28 side 179 linje 19

◀ **Cand. E. Boesen** : SKs nære ven Emil Boesen, der blev cand.theol. i 1834 (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 180 linje 2

◀ **Emil** : SKs nære ven Emil Boesen (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 180 linje 4

◀ **Recipe** : lat., recept.

I trykt udgave: Bind 28 side 180 linje 6

◀ **un, deux, trois abmarschirt ligesom Nonpareil i Recensenten og Dyret** : frit citat fra scene 15 i J.L. Heibergs vaudeville *Recensenten og Dyret* (1826), optaget i *Skuespil* af J.L. Heiberg (i *J.L. Heibergs Samlede Skrifter*) bd. 3, 1834, jf. ktl. 1553-1559, s. 237, hvor tryllekunstneren Nonpareil vil vise Trop, Klatterup og Ledermann et kunststykke, som han vil udføre med deres vin: »Jer is wenik Wein, wenik Wein. Voyons un peu. Erlaub Sie, daß ik ab die Ehr? (Han skjænker for dem alle Tre.) Trois verres, drey Glas, au juste. Ik setz sie l'un á côté de l'autre, gans nah. Attention! (Smøger Ærmerne op.) Un, deux, trois. (Han drikker dem alle tre meget hurtigt ud.) Verstehn Sie das?« Fra premieren den 22. okt. 1826 til dec. 1845 blev vaudevillen opført i alt 80 gange på Det kgl. Teater. – **abmarschirt:** ty., afmarch! Synes at være SKs tilføjelse.

I trykt udgave: Bind 28 side 180 linje 8

◀ **Capozzi** : if. folketællingen feb. 1845 (Købmager kvarter) Domenico Capozzi, Kongens Nytorv matrikelnr. 354, stuen til højre, 51 år gammel, født i Neapel. Capozzis profession anføres som 'handlende'. If. *Veiviser eller Anviisning til Kjøbenhavns (...) Beboere for Aaret 1845* handlede han med 'lugtende vande' m.m., hvorimod han i *Veiviser eller Anviisning til Kjøbenhavns (...) Beboere for Aaret 1846* optræder med titlen 'hofviktualiehandler'.

I trykt udgave: Bind 28 side 180 linje 11

◀ **Cand.** : Emil Boesen blev cand.theol. i 1834.

I trykt udgave: Bind 28 side 180 linje 16

◀ **Emil** : SKs nære ven Emil Boesen (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 180 linje 18

◀ **det Ny ... denne frugtbare Aarstids Frembringelser** : Der sigtes formentlig til efterårets frugthøst.

I trykt udgave: Bind 28 side 180 linje 19

◀ **Cand.** : Emil Boesen blev cand.theol. i 1834.

I trykt udgave: Bind 28 side 181 linje 2

◀ **Emil** : SKs nære ven Emil Boesen (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 181 linje 4

◀ **om til mig** : 174,3.

I trykt udgave: Bind 28 side 181 linje 5

◀ **Cand.** : Emil Boesen blev cand.theol. i 1834.

I trykt udgave: Bind 28 side 181 linje 9

◀ **Emil** : SKs nære ven Emil Boesen (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 181 linje 11

◀ **forstaaes stykkeviis** : hentyder til 1 Kor 13,9, hvor Paulus skriver: »vi forstaae i stykkeviis, og prophetere i stykkeviis« (NT-1819).

I trykt udgave: Bind 28 side 181 linje 16

◀ **Cand.** : Emil Boesen blev cand.theol. i 1834.

I trykt udgave: Bind 28 side 182 linje 2

◀ **Emil** : SKs nære ven Emil Boesen (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 182 linje 4

◀ **Nyaaar** : ældre form for: nytår, det nye kalenderårs begyndelse.

I trykt udgave: Bind 28 side 182 linje 6

◀ **Mid-Vinter** : den midterste, strengeste del af vinteren.

I trykt udgave: Bind 28 side 182 linje 6

◀ **enhver Præfiguration** : ethvert forudgående billede, ethvert forbillede.

I trykt udgave: Bind 28 side 182 linje 8

◀ **naar det Fuldkomne er kommen** : hentyder til 1 Kor 13,10, hvor Paulus skriver: »men naar det Fuldkomne kommer, da skal det, som er i stykkeviis, afskaffes« (NT-1819). Sml. SKs udaterede brev til Emil Boesen, Brev 104 i SKS 28, 181,16.

I trykt udgave: Bind 28 side 182 linje 9

◀ **Høitidsoffer** : den pengegave (det 'offer'), der ved de store højtider blev ydet præsten.

I trykt udgave: Bind 28 side 182 linje 13

◀ **Deres Højærværdighed** : Til de enkelte rangklasser i rangforordningen af 14. okt. 1746 (med ændringer ved bekendtgørelse af 12. aug. 1808) var knyttet særlige tiltaleformer, if. hvilke 'højærværdig' (og deraf

»Deres Højærværdighed«) indgik i titulaturen for den højere og højeste gejstlighed, placeret i 2. til 6. rangklasse, således både Sjællands biskop og Københavns sognepræster, hofprædikanter og teologiske doktorer m.fl. Jf. »Titulaturer til Rangspersoner i alfabetisk Orden« i C. Bartholin *Almindelig Brev- og Formularbog* bd. 1-2, Kbh. 1844, ktl. 933; bd. 1, s. 49-56.

I trykt udgave: Bind 28 side 182 linje 13

◀ **den Udflyttergaard, De har anlagt i Annexet** : Hvad der hentydes til, har ikke ladet sig identificere.

I trykt udgave: Bind 28 side 182 linje 13

◀ **Cand.** : Emil Boesen blev cand.theol. i 1834.

I trykt udgave: Bind 28 side 182 linje 18

◀ **Dit Værelse** : Emil Boesen boede sammen med sine forældre og nogle af sine søskende i Philosophgangen matrikelnr. 249 (146,4).

I trykt udgave: Bind 28 side 183 linje 4

◀ **Cand. E. Boesen** : SKs nære ven Emil Boesen, der blev cand.theol. i 1834 (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 183 linje 9

◀ **Emil** : SKs nære ven Emil Boesen (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 183 linje 11

◀ **Betræffende** : angående.

I trykt udgave: Bind 28 side 183 linje 12

◀ **Din Billet** : Emil Boesens billet, dvs. korte skriftlige meddelelse, synes ikke at være bevaret.

I trykt udgave: Bind 28 side 183 linje 12

◀ **Edvard Smidt** : muligvis Edvard F. Smidt (f. på St. Croix o. 1810), jf. *B&A* bd. 2, s. 61. If. tillægget til *Veiviser eller Anviisning til Kjøbenhavns (...) Beboere for Aaret 1845* blev han i løbet af året revisor i Møbelassurancekompagniet; i *Veiviser eller Anviisning til Kjøbenhavns (...) Beboere for Aaret 1847* optræder han desuden som kaptajn ved Kongens Livkorps og kancellist i finansdeputationen (senere finansministeriet). I 1845 og 1846 boede han på Nørrevold matrikelnr. 223 B (se kort 2, A-C1), mens han i 1847 boede i Rosengården matrikelnr. 121-122 (se kort 2, C1).

I trykt udgave: Bind 28 side 183 linje 12

◀ **destoværre** : desværre.

I trykt udgave: Bind 28 side 183 linje 12

◀ **Etatsraad Holm** : muligvis Christian Frederik Holm (1796-1879), da. jurist og embedsmand; fra 1841 medlem af finansdeputationen (senere finansministeriet) og fra 1848 chef for finansdeputationens første departement; medlem af en lang række komiteer, direktioner og bestyrelser; 1831 udnævnt til justitsråd, 1836 til etatsråd og 1847 til konferensråd. Etatsråd Holm boede i Løngangsstræde matrikelnr. 169 (se kort 2, A2).

I trykt udgave: Bind 28 side 183 linje 13

◀ **interesseret mig for en Assistent i Nationalbanken** : sml. Brev 33, i *SKS* 28, 56. – **Nationalbanken**: sigter til Nationalbanken i København, en privat aktiebank med eneret til udstedelse af sedler; bankens forhold blev ordnet ved statslig bevilling af 18. juli 1818 gældende for 90 år. Nationalbanken var landets eneste bank indtil 1845, hvor Fyns Diskontokasse oprettedes; som den første bank i København stiftedes Privatbanken i 1857.

I trykt udgave: Bind 28 side 183 linje 14

◀ **Ferdinand Lund** : SKs svoger kontorchef i Nationalbanken Henrik Ferdinand Lund (1803-1875), havde været gift med Petrea Severine Lund, f. Kierkegaard (1801-34).

I trykt udgave: Bind 28 side 183 linje 15

◀ **in casu** : lat., i påkommende tilfælde.

I trykt udgave: Bind 28 side 183 linje 19

◀ **blæs hele Verden et Stykke** : talemåde i betydningen: bryd dig pokker om verden.

I trykt udgave: Bind 28 side 183 linje 21

◀ **Cand. theol.** : Emil Boesen blev cand.theol. i 1834.

I trykt udgave: Bind 28 side 184 linje 2

◀ **Emil** : SKs nære ven Emil Boesen (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 184 linje 4

◀ **Du maaskee reiser imorgen tidligt** : til Mols (184,9).

I trykt udgave: Bind 28 side 184 linje 5

◀ **Billet** : kort skriftlig meddelelse.

I trykt udgave: Bind 28 side 184 linje 7

◀ **Intet mindre** : på ingen måde, slet ikke.

I trykt udgave: Bind 28 side 184 linje 7

◀ **Carl** : Emil Boesens ældre bror Carl Ulrik Boesen (1801-68), da. præst; 1823 cand.theol., fra 1827 sognepræst i Mariæ-Malene el. Mariæ-Magdalene (nuv. Marie Magdalene) på den østjyske halvø Djursland V for Randers, fra 1835 sognepræst i Knebel og Roelse på Mols, den sydlige del af Djursland, fra juli 1849 sognepræst i Hjortshøj, Elv og Egå i Østjylland, N for Aarhus, og fra 1861 i Høje Tåstrup, V for København. SK besøgte C.U. Boesen og hans kone Achthonia Frederikke Boesen, f. Frechland, under sin rejse til Jylland i sommeren 1840, se Not6:1 og Not6:8, i SKS 19, 192,17 og 194,14.

I trykt udgave: Bind 28 side 184 linje 9

◀ **Cand.** : Emil Boesen blev cand.theol. i 1834.

I trykt udgave: Bind 28 side 184 linje 13

◀ **hen til mig** : 174,3.

I trykt udgave: Bind 28 side 184 linje 16

◀ **Cand. E. Boesen** : SKs nære ven Emil Boesen, der blev cand.theol. i 1834 (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 185 linje 2

◀ **Emil** : SKs nære ven Emil Boesen (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 185 linje 4

◀ **oplæst Noget for mig** : Hvad der sigtes til, har ikke ladet sig identificere. Boesens bog *En religiøs Livs-Udvikling, skildret i Breve fra Cornelius. Udgivne af Z.*, Kbh. 1845, ktl. 470, var blevet averteret som udkommet i *Adresseavisen*, nr. 184, den 8. aug. 1845.

I trykt udgave: Bind 28 side 185 linje 5

◀ **Levin** : Israel Levin (1810-83), da. litterat og filolog; fungerede som sekretær for SK i årene o. 1844-51.

I trykt udgave: Bind 28 side 185 linje 7

◀ **blæs hele Verden et Stykke** : 183,21.

I trykt udgave: Bind 28 side 185 linje 12

◀ **Beleilighed** : lejlighed.

I trykt udgave: Bind 28 side 185 linje 13

◀ **Cand.** : Emil Boesen blev cand.theol. i 1834.

I trykt udgave: Bind 28 side 185 linje 17

◀ **Emil** : SKs nære ven Emil Boesen (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 185 linje 19

◀ **Et Menneske bør ... 30 Aar gammel kunne være sin egen Læge, siger Seneca** : Et sådant udsagn har ikke ladet sig lokalisere hos den rom. filosof og forf. Lucius Annaeus Seneca (o. 4 f.Kr. - 65 e.Kr.) heller ikke hos hans far, den rom. retoriker Lucius (el. Marcus) Annaeus Seneca, også kaldt Seneca den ældre (o. 55 f.Kr. - o. 40 e.Kr.). I stedet kunne der være tænkt på den rom. historieskriver C. Tacitus' (o. 55-120 e.Kr.) *Annales* (lat., Årbøger), 6. bog, kap. 46, hvor det fortælles om kejser Tiberius: »han pleyede ogsaa at udlee Lægernes Konster, og dem, som efter det tredivte Aar behøvede Andres Raad, for at skiønne, hvad der var deres Legeme gavnligt, eller skadeligt.« *Cajus Cornelius Tacitus*, overs. af J. Baden, bd. 1-3, Kbh. 1773-97, ktl. 1286-1288; bd. 1, s. 400; jf. også *C. Cornelii Taciti opera ex recensione Ernestiana* [lat., C. Cornelius Tacitus' værker efter Ernestis kritiske udgave], udg. af I. Bekker, Berlin 1825, ktl. 1282, s. 203.

I trykt udgave: Bind 28 side 186 linje 4

◀ **gudeligt forstaaet** : forstået i forhold til Gud, religiøst forstået.

I trykt udgave: Bind 28 side 186 linje 5

◀ **Actor** : anklager.

I trykt udgave: Bind 28 side 186 linje 6

◀ **Defensor** : forsvarer.

I trykt udgave: Bind 28 side 186 linje 6

◀ **Cand.** : Emil Boesen blev cand.theol. i 1834.

I trykt udgave: Bind 28 side 186 linje 10

◀ **Pastor E. Boesen** : SKs nære ven Emil Boesen (141,3) blev udnævnt til residerende kapellan ved Vor Frelzers Kirke i Horsens i Østjylland den 24. okt. 1849; han rejste til Jylland den 15. dec., blev ordineret den 19. dec. og indsat i embedet i Horsens den 22. dec. 1849; jf. Carl Koch *Søren Kierkegaard og Emil Boesen. Breve og Indledning*, Kbh. 1901 (forkortet *Søren Kierkegaard og Emil Boesen*), s. 32. Som residerende kapellan skulle Emil Boesen også være præst ved hospitalets kirke, se J.P. Trap *Statistisk-topografisk Beskrivelse af Kongeriget Danmark*, »Speciel Deel«, bd. 2, del I-II, Kbh. 1859; del II, s. 637 og s. 641.

I trykt udgave: Bind 28 side 186 linje 17

◀ **Din Billet** : Emil Boesens billet, dvs. korte skriftlige meddelelse, synes ikke at være bevaret.

I trykt udgave: Bind 28 side 186 linje 22

◀ **Pastor E. Boesen** : SKs nære ven Emil Boesen (141,3) blev udnævnt til præst i Horsens den 24. okt. 1849 (186,17).

I trykt udgave: Bind 28 side 187 linje 2

◀ **7 Januar** : Da brevet bærer præg af at være skrevet kort efter, at Boesen har tiltrådt sit præsteembede i Horsens (186,17), må årstallet været 1850.

I trykt udgave: Bind 28 side 187 linje 4

◀ **det Pust** : den kamp, den dyst.

I trykt udgave: Bind 28 side 187 linje 6

◀ Hvis **saa er**: det forholder sig således.

I trykt udgave: Bind 28 side 187 linje 7

◀ **»lige saa godt springe i det, som krybe i det«** : ordsprog, egl. 'Man kan lige så godt springe i det som krybe i det', optegnet som nr. 9515 i E. Mau *Dansk Ordsprogs-Skat* (160,2) bd. 2, s. 347.

I trykt udgave: Bind 28 side 187 linje 8

◀ **Du blev taget med en Trumf** : formentlig i den betydning, at Emil Boesen, der havde svært ved at bestemme sig, blev tvunget til at give efter og søge embedet i Horsens.

I trykt udgave: Bind 28 side 187 linje 11

◀ **item** : lat., fremdeles, ligeledes.

I trykt udgave: Bind 28 side 187 linje 15

◀ **vore offentlige Forhold** : hentyder formentlig dels til de politiske forhold, at valgene til de to kamre, Landstinget og Folketinget, var overstået, og at Rigsdagen skulle træde sammen for første gang i slutningen af jan. 1850; dels til de militære forhold, at landet stadig var præget af den i april 1848 udbrudte slesvigholstenske borgerkrig, senere kaldt Den første Slesvigske Krig el. Treårskrigen, også selv om der havde hersket våbenstilstand siden juli 1849; efter nye kampe i sidste halvdel af 1850 blev krigen endelig afsluttet i feb. 1851.

I trykt udgave: Bind 28 side 187 linje 15

◀ **Din Forlovede** : Sophie Lovise Caroline Holtermann (1815-79), f. i Norge, datter af kaptajn i 1. trondhjemske infanteri brigade Marius Frederik Holtermann og Vilhelmine Augusta Holtermann, f. Rohleder. Jf. *Stamtavle over Slægten Boesen* (141,3), s. 32f.

I trykt udgave: Bind 28 side 187 linje 22

◀ **Din Afreise** : 186,17.

I trykt udgave: Bind 28 side 187 linje 23

◀ **Pastor E. Boesen** : SKs nære ven Emil Boesen (141,3) var blevet præst i Horsens i slutningen af 1849 (186,17).

I trykt udgave: Bind 28 side 188 linje 2

◀ **Horsens** : købstad i Østjylland, der ved folketællingen i 1850 havde 5.827 indbyggere, se J.P. Trap *Statistisk-topografisk Beskrivelse af Kongeriget Danmark*, »Speciel Deel«, bd. 2, del II (186,17), s. 640.

I trykt udgave: Bind 28 side 188 linje 3

◀ **fr.** : franko el. franco (149,14).

I trykt udgave: Bind 28 side 188 linje 4

◀ **Horsens d 7de Marts 1850** : 186,17 og 188,3.

I trykt udgave: Bind 28 side 188 linje 6

◀ **gik ud af Byen, ud af Landeveien** : sigter formentlig til en af de to landeveje, der hhv. nordpå førte til Skanderborg og sydpå til Vejle.

I trykt udgave: Bind 28 side 188 linje 10

◀ noget **Mærkeligt**: bemærkelsesværdigt, interessant.

I trykt udgave: Bind 28 side 188 linje 13

◀ **siden jeg reiste** : Emil Boesen forlod København ml. den 19. og den 22. dec. 1849 (186,17).

I trykt udgave: Bind 28 side 188 linje 13

◀ **Stillings Piece** : sigter til P.M. Stillings stærkt SK-påvirkede stridsskrift *Om den indbildte Forsoning af Tro og - Viden med særligt Hensyn til Prof. Martensens »christelige Dogmatik.« Kritisk-polemisk Afhandling*, Kbh. 1850, ktl. 802 (forkortet *Om den indbildte Forsoning af Tro og - Viden*), averteret som udkommet i *Berlingske Tidende*, nr. 303, den 22. dec. 1849; skriftet består af 8 upaginerede og 95 paginerede sider. Senere fulgte pjecen *Et Par Spørgsmaal til Professor C.E. Scharling i Anledning af hans saakaldte Anmeldelse af Dr. Martensens christelige Dogmatik*, Kbh. 1850, averteret som udkommet i *Adresseavisen*, nr. 113, den 16. maj 1850; pjecen er på 23 sider. Med reference til striden om tro og viden foranlediget af H.L. Martensens *Den christelige Dogmatik*, Kbh. 1849, ktl. 653, averteret som udkommet i *Adresseavisen*, nr. 167, den 19. juli 1849, skrev Emil Boesen i et brev af 26. okt. 1849 til sin svoger stiftsprovst C.F. Balslev, at

»Søren Kierkegaard kommer til at staae med Palmer i Hænderne, og han kan lade de Andre slaaes uden personlig at tage Deel i Striden, i det Mindste ikke for Øieblikket«, citeret i *B&A* bd. 2, s. 108, fra et brev i privat eje; citatet er ikke verificeret. – **Stillings**: Peter Michael Stilling (1812-69), da. filosof; opgav teologistudiet kort før eksamen, men fik senere dispensation til at disputere for den filosofiske magistergrad med afhandlingen *Den moderne Atheisme eller den saakaldte Neohegelianismes Conseqvenser af den hegelske Philosophie*, Kbh. 1844, ktl. 801. Han havde i begyndelsen af 1840'erne gjort sig til talsmand for en konservativ hegelianisme, som han i slutningen af årtiet – under påvirkning fra SKs skrifter – tog stærkt afstand fra. Efter en studierejse virkede han 1846-50 som privatdocent.

I trykt udgave: Bind 28 side 188 linje 14

◀ **hvad der nu for nylig har staaet i Kirketidenden** : henviser til L. Helwegs artikel »Prof. Martensens Dogmatik og dens Angribere« i *Dansk Kirketidende*, udg. af R. Th. Fenger og C.J. Brandt (bd. 1-8, 1845-53, ktl. 321-325), nr. 21 og nr. 22, hhv. den 24. feb. og den 3. marts 1850, bd. 5, sp. 345-357 og sp. 369-373. Heri skriver Helweg (188,18) om SKs bekæmpelse af den spekulative teologi, sp. 349-353, og om P.M. Stillings kritiske afhandling *Om den indbildte Forsoning af Tro og – Viden* (188,14), sp. 369f.

I trykt udgave: Bind 28 side 188 linje 17

◀ **Enten – Eller** : *Enten – Eller. Et Livs-Fragment*, udg. af Victor Eremita, bd. 1-2, Kbh. 1843; 2. udg. udkom i ét bind den 14. maj 1849, se tekstredegørelsen til *Enten – Eller* i *SKS* K2-3, 65.

I trykt udgave: Bind 28 side 188 linje 17

◀ **den lille Helveg skulde holde sig til sin Kirkehistorie** : sigter til Ludvig Nicolaus Helveg el. Helweg (1818-83), da. præst og kirkehistoriker; 1840 cand.theol., fik s.å. accessit for en prisopgave i orientalsk filologi, 1840-43 huslærer på Fyn, blev 1843 redaktør af tidsskriftet *For Literatur og Kritik*, udg. af »Fyens Stifts literære Selskab«, 1848 medstifter af »Selskabet for Danmarks Kirkehistorie«, 1855 dr.phil. på en kirkehistorisk afhandling om de da. domkapitler, og fra 1857 residerende kapellan ved St. Knuds Kirke i Odense.

I trykt udgave: Bind 28 side 188 linje 18

◀ **jeg lever her alene** : Emil Boesen blev først gift den 1. maj 1850 (192,8).

I trykt udgave: Bind 28 side 188 linje 21

◀ **9 til 3 ½** : kl. 9 formiddag til kl. 15.30 om eftermiddagen.

I trykt udgave: Bind 28 side 188 linje 23

◀ **først Skriftemaal, saa Altergang, naar Sognepræsten har prædiket** : Skriftemålet fandt sted kl. 9 forud for højmessens, der begyndte kl. 10. Altergang lå i forlængelse af højmessens. If. *Dannemarkes og Norges Kirke-Ritual*, Kbh. 1762 [1685], der stadig var gældende i 1850, var skriftemål og altergang kirkelige handlinger og ikke en integreret del af højmesseritualet. – **Sognepræsten**: siden juni 1841 Peter Tetens (1791-1876), der i 1861 blev afløst af Emil Boesen, jf. S.V. Wiberg *En almindelig dansk Præstehistorie* (178,10) bd. 1, s. 682.

I trykt udgave: Bind 28 side 188 linje 23

◀ **prædike i Hospitalet** : Som residerende kapellan var Emil Boesen også hospitalspræst (186,17).

I trykt udgave: Bind 28 side 188 linje 25

◀ **Aftensang i Hovedkirken** : aftensang el. eftermiddagsgudstjeneste, formentlig kl. 14 i Vor Frelzers Kirke i Horsens (186,17). Gudstjenesterne synes ikke at være blevet annonceret i *Horsens Avis eller Skanderborg Amtstidende*, heller ikke i nr. 35, lørdag den 2. marts 1850.

I trykt udgave: Bind 28 side 188 linje 25

◀ **hentager mig formeget** : overvælder mig for meget, får for meget magt over mig.

I trykt udgave: Bind 28 side 188 linje 29

◀ **tovlige** : gengivelse af den dialektale udtale af 'tåbelige', tossede.

I trykt udgave: Bind 28 side 189 linje 2

◀ **den grevelige Familie paa Boller** : sigter til den grevelige familie efter Mogens Frijs til Frijsenborg, der i

1663 erhvervede Boller Hovedgård, beliggende i Bjerre herred, SØ for Horsens. Da grev Christian Frijs, den sidste mandlige efterkommer efter Mogens Frijs, døde i 1763, overgik Boller og de øvrige dele af grevskabet Frijsenbrog til hans døtre. I 1844 blev Boller Hovedgård lagt endeligt ind under Grevskabet Frijsenborg og tilhørte dette grevskabs ejer, grev C. Juel-Wind-Frijs. Se J.P. Trap *Statistisk-topografisk Beskrivelse af Kongeriget Danmark*, »Speciel Deel«, bd. 2, del II (186,17), s. 856 og s. 857f.

I trykt udgave: Bind 28 side 189 linje 3

◀ **Skriftetale**erne: den korte tale, af ca. 10 minutters varighed, som præsten holdt under skriftemålet i skriftestolen, et særligt aflukket rum i kirken.

I trykt udgave: Bind 28 side 189 linje 4

◀ **Kirke-Forretningerne** : kirkelige handlinger så som skriftemål, dåb, konfirmation, bryllup og begravelse.

I trykt udgave: Bind 28 side 189 linje 5

◀ **Communal-Bestyrelsen** : bestod af en borgmester, der tillige var byfoged og rådstueskriver (dvs. forestod skriveforretningerne på rådhuset), samt af tolv borgerrepræsentanter. Se J.P. Trap *Statistisk-topografisk Beskrivelse af Kongeriget Danmark*, »Speciel Deel«, bd. 2, del II (186,17), s. 640.

I trykt udgave: Bind 28 side 189 linje 7

◀ **Formandskabet i Skole-Commissionen** : If. promemoria af 30. dec. 1809 var sognepræsten født medlem af skolekommissionen; ofte var han også kommissionens formand.

I trykt udgave: Bind 28 side 189 linje 8

◀ **tiggefærdig** : så fattig, at man (næsten) er nødt til at tigge, lufattig.

I trykt udgave: Bind 28 side 189 linje 16

◀ **Moders Død** : Sophie Frederikke Boesen (149,9) døde i en alder af 70 år den 8. jan. og blev bisat fra Vor Frue Kirke i København den 14. jan. 1850, jf. Vor Frue Kirkes ministerialbog for døde, gældende for okt. 1835 - marts 1853, s. 396.

I trykt udgave: Bind 28 side 189 linje 17

◀ **det er ikke behageligt at vænnes fra** : hentyder formentlig til slutningen på hver af de fire 'stemninger' i *Frygt og Bæven* (1843). »Stemning I« slutter således: »Naar Barnet skal vænnes fra, da sværter Moderen sit Bryst, det var jo og [også] Synd, at Brystet skulde see lifligt ud, naar Barnet ikke maa faae det. Saa troer Barnet, at Brystet har forandret sig, men Moderen hun er den samme, hendes Blik er kjærligt og ømt som altid. Held den, der ikke behøvede forfærdeligere Midler for at vænne Barnet fra!« SKS 4, 108,5-9. »Stemning II« således: »Naar Barnet er blevet stort og skal vænnes fra, da skjuler Moderen jomfrueligt sin Barm, saa har Barnet ingen Moder mere. Held det Barn, der ikke anderledes tabte Moderen!« SKS 4, 109,14-16. »Stemning III« således: »Naar Barnet skal vænnes fra, da er ei heller Moderen uden Sorg, at hun og Barnet mere og mere skilles ad; at Barnet, der først laae under hendes Hjerte, senere dog hvilede ved hendes Bryst, ikke skal være saa nær mere. Saa sørge de sammen den korte Sorg. Held den, der beholdt Barnet saa nær, og ikke behøvede at sørge mere!« SKS 4, 110,17-21. Og »Stemning IV« således: »Naar Barnet skal vænnes fra, da har Moderen den stærkere Føde ved Haanden, at Barnet ikke skal omkomme. Held den, der har den stærkere Føde ved Haanden!« SKS 4, 111,15-17.

I trykt udgave: Bind 28 side 189 linje 18

◀ **Fader** : Johannes Boesen (149,9).

I trykt udgave: Bind 28 side 189 linje 19

◀ **Du skriver ... støde paa Vanskeligheder ... skal jeg skrive** : se SKs brev af 7. jan. 1850 til Emil Boesen, Brev 114 i SKS 28, 187,19f.

I trykt udgave: Bind 28 side 189 linje 22

◀ **besøge Fader** : If. folketællingen feb. 1850 (Vestre kvarter) boede Johannes Boesen (149,9) i Stormgade matrikelnr. 196, stuen.

I trykt udgave: Bind 28 side 189 linje 25

◀ **besøge Louise Holtermann** : Emil Boesens forlovede (187,22). Hvor Lovise Holtermann logerede i

København, har ikke ladet sig lokalisere.

I trykt udgave: Bind 28 side 189 linje 26

◀ **naar hun kommer her** : If. næste afsnit i brevet vil Emil Boesen rejse til København i sidste halvdel af april 1850 for at hente sin forlovede, Lovise Holtermann, til Horsens som sin ægtefælle (192,8).

I trykt udgave: Bind 28 side 189 linje 29

◀ **skrive til mig** : se SKs brev, stemplet den 12. april 1850, til Emil Boesen, Brev 116 i SKS 28, 190-192.

I trykt udgave: Bind 28 side 189 linje 29

◀ **Naar jeg har holdt Confirmation** : If. »Supplement til Horsens Kirkes Chordegns Ministerialbog autoriseret 31 Dec 1828, indeholdende Confirmerede fra Aar 1838« og frem til 1863, holdt sognepræsten forårskonfirmation på 1. søndag efter påske og den residerende kapellan på 2. søndag efter påske. Af ministerialbogen, bl. 92, fremgår det, at Emil Boesen i 1850 havde forårskonfirmation på 2. søndag efter påske, der faldt den 14. april.

I trykt udgave: Bind 28 side 189 linje 33

◀ for at hente **L:** Lovise Holtermann (187,22).

I trykt udgave: Bind 28 side 189 linje 34

◀ **i Dag ... holdt stort Heste-Marked** : Om markeder oplyses det i J.P. Trap *Statistisk-topografisk Beskrivelse af Kongeriget Danmark*, »Speciel Deel«, bd. 2, del II (186,17), s. 640: »Af Markeder holdes i Horsens hver Onsdag i Fasten indtil den stille Uge med Heste, i Mai med Kvæg, i Juni og Septbr. med sædvanlige Varer og i Decbr. med Heste.« Emil Boesens brev er dateret den 7. marts 1850, der faldt på en torsdag ml. 3. søndag i fasten og midfaste søndag.

I trykt udgave: Bind 28 side 190 linje 1

◀ **d. 8de** : den 8. marts 1850 var en fredag, hvor Emil Boesen formentlig var begyndt at tænke på sin prædiken til midfastesøndag.

I trykt udgave: Bind 28 side 190 linje 4

◀ **danne Themaer til Prædikener** : udtænke et tema for hver enkelt af de foreskrevne prædiketekster og bygge den dertilhørende prædiken over et sådant tema, i fagsprog: at skrive tematiske prædikener.

I trykt udgave: Bind 28 side 190 linje 4

◀ **Emil Boesen** : SKs nære ven Emil Boesen (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 190 linje 7

◀ **Magister S. Kierkegaard** : SK erhvervede den 29. sept. 1841 den filosofiske magistergrad på afhandlingen *Om Begrebet Ironi med stadigt Hensyn til Socrates*, i SKS 1, 59-357.

I trykt udgave: Bind 28 side 190 linje 9

◀ **Rosenborggade** : SK boede i Rosenborggade matrikelnr. 156 A, 1. sal, gadenr. 7 (se kort 2, C1), fra okt. flyttedag 1848 til april flyttedag 1850, da han flyttede til Nørregade matrikelnr. 43, 2. sal i forhuset, gadenr. 35 (se kort nr. 2, B1).

I trykt udgave: Bind 28 side 190 linje 10

◀ **bet:** : betalt, dvs. porto er betalt af afsenderen (149,14).

I trykt udgave: Bind 28 side 190 linje 11

◀ **saa skrive ... at jeg kan læse det ... smaa Prikker paa uhyre fiint Papir** : se illustration 6.

I trykt udgave: Bind 28 side 190 linje 14

◀ **lam ad alia** : lat., nu til det andet.

I trykt udgave: Bind 28 side 190 linje 17

◀ **Brev fra Dig** : sigter til Emil Boesens brev af 7. marts 1850 til SK, Brev 115 i SKS 28, 188-190.

I trykt udgave: Bind 28 side 190 linje 17

◀ **din Fader** : Johannes Boesen (189,25).

I trykt udgave: Bind 28 side 190 linje 21

◀ **din Forlovede** : Lovise Holtermann (189,26).

I trykt udgave: Bind 28 side 190 linje 21

◀ **kommet længst ud af Touren** : forlængst kommet ud af gængen el. vanen (med at se ham).

I trykt udgave: Bind 28 side 191 linje 1

◀ **lære den Kunst at danne Themata** : 190,4.

I trykt udgave: Bind 28 side 191 linje 3

◀ **et gudeligt Skrift** : et opbyggeligt skrift.

I trykt udgave: Bind 28 side 191 linje 7

◀ **Accidentserne** : spiller på de accidenser, dvs. de indtægter, en præst i en vis udstrækning modtog fra dem, for hvem han forrettede kirkelige handlinger som brudevielse, barnedåb og begravelse.

I trykt udgave: Bind 28 side 191 linje 10

◀ **Du gik meget for længe hen inden Du blev Præst** : Emil Boesen blev cand.theol. i april 1834 (141,3) og udnævnt til præst i okt. 1849 (186,17).

I trykt udgave: Bind 28 side 191 linje 16

◀ **tjenligt** : gavnligt.

I trykt udgave: Bind 28 side 191 linje 18

◀ **item** : lat., fremdeles, ligeledes.

I trykt udgave: Bind 28 side 191 linje 20

◀ **Velærværdige Hr** : Til de enkelte rangklasser i rangforordningen (182,13) var knyttet særlige tiltaleformer, if. hvilke 'velærværdige hr.' indgik i titulaturen for gejstlige personer af laveste rang el. slet ikke omfattet af rangforordningen. Jf. »Titulaturer til Rangspersoner i alfabetisk Orden« i C. Bartholin *Almindelig Brev- og Formularbog* bd. 1, s. 49-56.

I trykt udgave: Bind 28 side 192 linje 2

◀ **Pastor E. Boesen** : SKs nære ven Emil Boesen (141,3) var blevet udnævnt til præst i Horsens i okt. 1849 (186,17).

I trykt udgave: Bind 28 side 192 linje 3

◀ **residerende Capellan** : Emil Boesen var residerende kapellan ved Vor Frelzers Kirke i Horsens (186,17).

I trykt udgave: Bind 28 side 192 linje 4

◀ **fr.** : franko el. franco (149,14).

I trykt udgave: Bind 28 side 192 linje 5

◀ **Horsens** : 188,3.

I trykt udgave: Bind 28 side 192 linje 5

◀ **mit Bryllup, Onsdag Eftermiddag (1 Mai)** : Emil Boesens bryllup med sin forlovede, Lovise Holtermann (189,26), onsdag den 1. maj 1850 i Vor Frue Kirke i København. Jf. ministerialbogen for vielser for Vor Frue sogn 1837-55, s. 416f.

I trykt udgave: Bind 28 side 192 linje 8

◀ **Frue-Kirke** : Vor Frue Kirke i København.

I trykt udgave: Bind 28 side 192 linje 9

◀ **dygtig** : ordentlig, heftig.

I trykt udgave: Bind 28 side 192 linje 10

◀ **Emil Boesen** : SKs nære ven (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 192 linje 13

◀ **Magister Kjerkegaard** : 190,9.

I trykt udgave: Bind 28 side 192 linje 16

◀ **Nørregade N. 45** : fejl for Nørregade nr. 43 (190,10).

I trykt udgave: Bind 28 side 192 linje 17

◀ **Indøvelse i Christendom** : *Indøvelse i Christendom* af pseudonymen Anti-Climacus, nr. I-III, udg. af S. Kierkegaard, Kbh. 1850, i *SKS 12*, 5-253. Bogen udkom den 25. sept. 1850, se tekstredegørelsen i *SKS K12*, 7.

I trykt udgave: Bind 28 side 192 linje 20

◀ **vistnok** : rigtignok, sandt nok.

I trykt udgave: Bind 28 side 193 linje 1

◀ **de foregaaende lignende** : Her hentydes formentlig især til *Tvende ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger* af H.H. (1849), i *SKS 11*, 49-111, og *Sygdommen til Døden* af Anti-Climacus, udg. af S. Kierkegaard (1849), i *SKS 11*, 113-242.

I trykt udgave: Bind 28 side 193 linje 7

◀ **sidste Deel (f. Ex. Udv: VI)** : henviser til »Fra Høiheden vil han drage Alle til sig. Christelige Udviklinger«, tredje og sidste del af *Indøvelse i Christendom* (192,20), i *SKS 12*, 149-253, fx nr. VI, i *SKS 12*, 227-249.

I trykt udgave: Bind 28 side 193 linje 13

◀ **har Mynster ... i »Bemærkningerne« myntet nogle paa Dig i Anledning af den** : sigter til J.P. Mynsters (178,22) artikel »Bemærkninger ved 'Aanden i Naturen. Almeenfattelige Bidrag til at belyse Naturens aandelige Indhold af H.C. Ørsted. Kjøbenhavn 1850'« i *Nyt Theologisk Tidsskrift*, udg. af C.E. Scharling og C.T. Engelstoft, bd. 1, Kbh. 1850, s. 291-315. De bemærkninger, som Emil Boesen forestiller sig skulle være møntet på SK, kunne være dem om tro og beskuelse, s. 310-313.

I trykt udgave: Bind 28 side 193 linje 14

◀ **fornøiet med den har han neppe været** : I nr. VI i »Fra Høiheden vil han drage Alle til sig« (193,13) kritiserer Anti-Climacus samtidens prædikener for at være blevet »'Betragtning': lader os i denne Time betragte; jeg indbyder mine Tilhørere til Betragtninger over; Betragtningens Gjenstand er o. s. v.« *SKS 12*, 227,15-17. Hermed hentydes til J.P. Mynster, der i sine prædikener hyppigt anvendte sådanne udtryk og vendinger, se kommentaren til stedet i *SKS K12*, 261-263. Og kritikken er hård: »Saaledes har Prædikeforedraget [den holdte prædiken] ved sin Yndlings-Betragtning af det Christelige, hvilken just er 'Betragtningen' og 'Betragtningerne', afskaffet hvad der christelig er det Afgjørende i Prædikeforedraget, det Personlige, dette 'Du og Jeg', den Talende og Den til hvem der tales (...); Prædikeforedraget i vor Tid har først selv reent overseet og derpaa virket til at bringe det ganske i Glemme, at den christelige Sandhed egentligen ikke kan være Gjenstand for 'Betragtning'.« *SKS 12*, 228,5-18.

I trykt udgave: Bind 28 side 193 linje 16

◀ **Spandets Forslag** : sigter til det lovforslag, medlem af Folketinget, dommer N.M. Spandet fremsatte i okt. 1850 om trosfrihed, der skulle indføre borgerligt indgået ægteskab og afskaffe dåbstvang og edsafleggelse (konfirmationstvang). Lovforslaget, også omtalt som forslaget om religions- og samvittighedsfrihed, vakte voldsom debat; det havde været til foreløbig behandling i Folketinget den 28. okt. og kom til første behandling i tinget den 14.-16. nov. 1850, hvilket blev fyldigt refereret i *Fædrelandet*, nr. 269, den 18. nov. 1850, s. 1071f., og i *Dansk Kirketidende* (188,17), nr. 60, den 24. nov., og nr. 61, den 1. dec. 1850, bd. 5, sp. 977-996 og sp. 1001-1016. Ved afstemningen efter første behandling af Spandets

lovforslag, hvor 54 stemte for og 28 imod, blev det besluttet at lade lovforslaget gå til anden behandling, se *Fædrelandet*, nr. 269, den 18. nov. 1850, s. 1072. Et af N.F.S. Grundtvig stillet forslag om nedsættelse af en komité med syv medlemmer, der skulle arbejde videre med forslaget frem mod dets anden behandling, blev et par dage senere vedtaget, jf. *Dansk Kirketidende*, nr. 62, den 8. dec. 1850, bd. 5, sp. 1019-1031. I sin artikel »Om Troesfrihed« i *Berlingske Tidende*, nr. 282, den 2. dec. 1850, gør Spandet rede for, hvad lovforslaget efter hans opfattelse går ud på. Af en længere redaktionel artikel i *Fædrelandet*, nr. 298, den 21. dec. 1850, s. 1189f., med en gennemgang af den negative reaktion på lovforslaget og et referat af den betænkning, der netop var blevet afgivet af den valgte komité, fremgår det, at en klar majoritet i komiteen fremlagde et helt nyt forslag til »Lov om Ægteskabs Indgaaelse udenfor de anerkjendte Troessamfund eller imellem Medlemmer af forskellige Troessamfund«, udarbejdet på grundlag af et udkast fra kultusministeren (undervisnings- og kirkeministeren), prof. J.N. Madvig. – **Spandets**: Niels Møller Spandet (1788-1858), dommer og politiker; fra 1820 til sin død assessor ved Landsoverretten; fra 1849 medlem af Folketinget, hvor han var knyttet til Bondevennerne el. Venstre. Allerede o. 1810 blev han nært knyttet til Grundtvig.

I trykt udgave: Bind 28 side 193 linje 19

◀ **Brammer** : Gerhard Peter Brammer (1801-84), da. biskop; 1822 cand.theol., 1829 lic.theol., 1836 dr.theol., fra 1830-42 forstander for seminariet i Snedsted og sognepræst i Snedsted og Nørhå i Thisted amt, Aalborg stift, fra 1843 biskop over Lolland-Falsters stift og fra 1845 biskop over Aarhus stift. Han var en nær ven af biskop J.P. Mynster og som denne både statskirkeligt og politisk konservativ og desuden modstander af pietisme og grundtvigianisme. – Horsens hørte til Aarhus stift, og Brammer var således Emil Boesens biskop.

I trykt udgave: Bind 28 side 193 linje 19

◀ **ville** ansee: vil.

I trykt udgave: Bind 28 side 193 linje 22

◀ **rette Ægtefolk for Gud og Mennesker** : hentyder til de ord, præsten if. ritualen for brudevielse siger til brud og brudgom, efter at de har sagt ja til hinanden og givet præsten hånd derpå, og præsten har lagt sin hånd på deres: »Efterdi I tilforn [dvs. tidligere ved forlovelsen] have indbyrdes samtykt og tilsagt hverandre, at ville leve tilsammen i den hellige Ægteskabs Stat [stand], og det samme nu aabenbare bekiendt for Gud og denne Christen-Menighed (Forsamling,) og derpaa givet hverandre Eders Hænder, saa forkynder jeg Eder rette Ægte-Folk at være baade for Gud og Menneskene, i Navnet Gud Faders, Gud Søns, og Gud den Hellige Aands! Amen.« *Forordnet Alter-Bog for Danmark*, Kbh. 1830 [1688], ktl. 381, s. 257f.

I trykt udgave: Bind 28 side 193 linje 24

◀ **passe paa** : agte på; være opmærksom på, holde øje med.

I trykt udgave: Bind 28 side 193 linje 27

◀ **Rigsdagen** : siden Grundloven af 5. juni 1849 da. betegnelse for den repræsentative, lovgivende forsamling, bestående af to kamre, Folketinget og Landstinget. Betegnelsen ophørte med Landstingets afskaffelse i 1953.

I trykt udgave: Bind 28 side 193 linje 27

◀ **Nogen af dem i mit gamle Hjem** : If. folketællingen feb. 1850 (Vestre kvarter) boede i hjemmet i Stormgade matrikelnr. 196 i stueetagen foruden Johannes Boesen (189,25), dennes datterdatter Anna Balslev samt en husjomfru og en tjenestepige og på første sal sønnen Peter J. Boesen og hans kone Marie Boesen (195,1), deres små børn Johannes og Jens Frederik Boesen samt en tjenestepige.

I trykt udgave: Bind 28 side 193 linje 32

◀ **min Søster Louise, veed Du vel, er død** : Louise Eleonora Balslev, f. Boesen (1818), døde den 17. nov. 1850; i 1839 gift med sin svoger Carl Frederik Balslev, fra april 1850 stiftsprovst i Ribe; han havde tidligere været gift med Emil Boesens søster Ulrikke Christine Balslev, f. Boesen, d. i 1837. Jf. S.V. Wiberg *En almindelig dansk Præstehistorie* (178,10) bd. 2, 1870, s. 603, og bd. 1, s. 221f.

I trykt udgave: Bind 28 side 193 linje 33

◀ **Moder** : Sophie Frederikke Boesen (149,9).

I trykt udgave: Bind 28 side 193 linje 33

◀ **de guddommelige Ting** : de ting, der angår forholdet til Gud.

I trykt udgave: Bind 28 side 193 linje 35

◀ **Min Broder Peter er blevet Præst i Nærheden af Holstebro** : Peter Joachim Boesen (1816-91), da. teolog; maj 1840 cand.theol., fra 1843 lærer ved Vajsenhuset, den 2. dec. 1850 udnævnt til sognepræst i Aulum og Hodsager ml. Holstebro og Herning, ordineret den 27. jan. 1851 og derefter indsat i embedet; i 1847 gift med sin kusine Marie Cathrine Sophie Frederikke Boesen, f. Boesen (1816-58). Jf. S.V. Wiberg *En almindelig dansk Præstehistorie* (178,10) bd. 1, s. 128, og bd. 2, 1870, s. 510.

I trykt udgave: Bind 28 side 195 linje 1

◀ **blevet befordret** : blevet givet et embede.

I trykt udgave: Bind 28 side 195 linje 3

◀ **Fader** : Johannes Boesen (189,25).

I trykt udgave: Bind 28 side 195 linje 4

◀ **saalænge min Broder Frederik bliver i Kbhvn.** : Johannes Frederik Boesen (1803-82), fra 1831 købmand og fabriksejer i Drammen i Norge, senere og indtil 1849 inspektør over vanddragene i det sydlige Norge, derpå bogholder og kasserer ved Understøttelsesanstalten for trængende Efterslægt af Medlemmer i den ophævede civile og adskillige Stænders Enkekasse og klasselotterikolletør i København. Jf. *Stamtavle over Slægten Boesen* (141,3), s. 29.

I trykt udgave: Bind 28 side 195 linje 5

◀ **give mig Gud i Vold** : overgive mig i Guds varetægt.

I trykt udgave: Bind 28 side 195 linje 10

◀ **1ste Gang om Morgenen Kl: 6** : sigter til den tidlige gudstjeneste også kaldt froprædiken på højhelligdage.

I trykt udgave: Bind 28 side 195 linje 10

◀ **Louise** : Emil Boesens kone (187,22 og 192,8).

I trykt udgave: Bind 28 side 195 linje 12

◀ **skriv mig (...) til** : fast udtryk i breve: skriv til mig.

I trykt udgave: Bind 28 side 195 linje 17

◀ **Emil Boesen** : SKs nære ven (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 195 linje 20

◀ **Horsens** : 188,3.

I trykt udgave: Bind 28 side 195 linje 21

◀ **S: T:** : el. S. T., en i tiden alm. udbredt forkortelse for det lat. udtryk 'salvo titulo', med udeladelse el. forbehold for mulig fejlagtig anvendelse af titlen. Forkortelsen blev hyppigt anvendt ved udskrift på breve, men også ved dedikationer.

I trykt udgave: Bind 28 side 195 linje 22

◀ **Magister S: Kierkegaard** : 190,9.

I trykt udgave: Bind 28 side 195 linje 23

◀ **Nørregade** : Nørregade matrikelnr. 43 (190,10).

I trykt udgave: Bind 28 side 195 linje 24

◀ **bet:** : betalt (190,11).

I trykt udgave: Bind 28 side 195 linje 25

◀ **Dine 3 sidste Bøger** : *En opbyggelig Tale*, der var udkommet den 20. dec. 1850, se tekstredegørelsen i

SKS K12, 285 (195,29); *To Taler ved Altergangen om Fredagen*, der var udkommet den 7. aug. 1851, se tekstredogørelsen i SKS K12, 329 (196,7); og *Om min Forfatter-Virksomhed*, der var udkommet samme dag som de to altergangstaler, den 7. aug. 1851, se tekstredogørelsen i SKS K13, 7 (196,8).

I trykt udgave: Bind 28 side 195 linje 28

◀ **»Synderinden«** : sigter til *En opbyggelig Tale* (195,28), som SK selv har givet titlen »Synderinden«, i SKS 12, 263,1.

I trykt udgave: Bind 28 side 195 linje 29

◀ **Din Udskrift** : SKs påskrift af Emil Boesens navn og adresse på konvolutten.

I trykt udgave: Bind 28 side 196 linje 1

◀ **det spandetske Forslag** : 193,19.

I trykt udgave: Bind 28 side 196 linje 2

◀ **Stykket i Fædrelandet** : sigter til SKs artikel »Foranlediget ved en Yttring af Dr. Rudelbach mig betræffende [angående]« i *Fædrelandet*, nr. 26, den 31. jan. 1851, i SKS 14, 109-116, hvor SK bl.a. afviser at have udtrykt støtte til indførelse af borgerligt indgået ægteskab også kaldt civilægteskab.

I trykt udgave: Bind 28 side 196 linje 6

◀ **Af Altergangstalerne har jeg især læst i den sidste** : sigter til nr. »Il. 1 Peter IV, 8« i *To Taler ved Altergangen om Fredagen* (195,28), i SKS 12, 293-302.

I trykt udgave: Bind 28 side 196 linje 7

◀ **om Din Forfatter-Virksomhed** : sigter til *Om min Forfatter-Virksomhed* (195,28).

I trykt udgave: Bind 28 side 196 linje 8

◀ **Du har udgivet en større Bog** : sigter til *Til Selvprøvelse Samtiden anbefalet*, der udkom den 12. sept. 1851, se tekstredogørelsen i SKS K13, 101. Sml. følgende passage i Emil Boesens brev, skrevet i efteråret 1851 fra et ophold i København til sin kone i Horsens, hvor Boesen fortæller om et besøg hos SK, mens han boede på Østerbro (196,16), og nævner følgende: »'Til Selvprøvelse' gav han mig et Exemplar af i sædvanlig Skikkelse [indbundet i sort glanspapir med tresidet guldsnit], saa nu kan du laane den ud, du har derovre, og bruge den, som du vil.« Carl Koch *Søren Kierkegaard og Emil Boesen* (186,17), s. 35.

I trykt udgave: Bind 28 side 196 linje 11

◀ **Steenstrup** : sigter formentlig til Mathias Georg Gotthilf Steenstrup (1822-1904), da. forf.; dimitteredes 1840 til Københavns Universitet, 1845 cand.theol., fra 1849 studier i litteraturhistorie, kulturhistorie og filosofi og 1854 mag.art. på en afhandling om historiefilosofi; udgav bl.a. *Det theologiske Studium ved vort Universitet*, Kbh. 1848. I 1850 boede Mathias Steenstrup i huset på Østerbro matrikelnr. 108 A2 (196,16), jf. *Veiviser eller Anviisning til Kjøbenhavns (...) Beboere for Aaret 1850*.

I trykt udgave: Bind 28 side 196 linje 15

◀ **at Du boede ude paa Østerbro** : SK boede på 1. sal i huset på Østerbro matrikelnr. 108 A fra april flyttedag i 1851 til okt. flyttedag i 1852, se »Introduktion til *Løse papirer*« i SKS K27, 12.

I trykt udgave: Bind 28 side 196 linje 16

◀ **Louise** : Emil Boesens kone (187,22 og 192,8).

I trykt udgave: Bind 28 side 196 linje 17

◀ **en lille Dreng, der hedder Johannes** : Emil og Louise Boesens søn, Sophus Johannes Boesen blev født den 11. maj og døbt den 16. juli 1851, jf. ministerialbog for Horsens sogn for 1847-52, bl. 40.

I trykt udgave: Bind 28 side 196 linje 17

◀ **besynderligt** : specielt, usædvanligt, underligt.

I trykt udgave: Bind 28 side 196 linje 18

◀ **Storken havde bragt ham** : hentyder til den folkelige forestilling, at det er storken, der bringer de

nyfødte børn.

I trykt udgave: Bind 28 side 196 linje 19

◀ **beed hende slemt i Brystet** : En sådan forestilling er ikke identificeret. Der er formentlig tale om betændelse i brystkirtlerne hos en ammende kvinde.

I trykt udgave: Bind 28 side 196 linje 20

◀ **Confirmationerne midt i Oktober** : If. »Supplement til Horsens Kirkes Chordegns Ministerialbog autoriseret 31 Dec 1828, indeholdende Confirmerede fra Aar 1838« og frem til 1863, holdt sognepræsten efterårskonfirmation på 1. søndag efter Michaelis og den residerende kapellan på 2. søndag efter Michaelis. Af ministerialbogen, bl. 97, fremgår det, at Emil Boesen i 1851 havde efterårskonfirmation på 2. søndag efter Michaelis, svarende til den 17. søndag efter trinitatis, der i 1851 faldt den 12. okt.

I trykt udgave: Bind 28 side 196 linje 28

◀ **Emil Boesen** : SKs nære ven (141,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 196 linje 32

◀ **Horsens** : 188,3.

I trykt udgave: Bind 28 side 196 linje 33

◀ **den sidste Bog** : *Til Selvprøvelse Samtiden anbefalet* (196,11).

I trykt udgave: Bind 28 side 197 linje 1

◀ **S. T.** : 'salvo titulo' (195,22).

I trykt udgave: Bind 28 side 197 linje 4

◀ **Magister S: Kierkegaard** : 190,9.

I trykt udgave: Bind 28 side 197 linje 5

◀ **Østerbro ved Kjøbenhavn** : 196,16.

I trykt udgave: Bind 28 side 197 linje 6